

AD NOTAM

Notářský časopis

Vydává
Notářská komora ČR
v nakladatelství
C. H. Beck

Z obsahu

J. Spáčil, **Negatorní žaloba**

J. Němcová, **Ochrana oprávněného dědice**

K. Wawerka, **Nestrannost a nezávislost notáře, numerus clausus a územní organizace notářství**

P. Baudyš, **K odstranění nejistoty o vlastnickém právu**

Nejvyšší soud České republiky: **Okolnosti rozhodné pro určení, že zůstavitel byl ke dni úmrtí vlastníkem věci**

strany 73–96

27. srpna 2003

9. ročník

4/2003

C. H. BECK Praha

AD NOTAM

Číslo 4/2003

OBSAH

Články

J. Spáčil: Negatorní žaloba	73
J. Němcová: Ochrana oprávněného dědice	79
T. Dvořák: Družstevní záložny <i>de lege lata</i> (dokončení)	84

Diskuse

K. Wawerka: Neustrannost a nezávislost notáře, <i>numerus clausus</i> a územní organizace notářství . . .	90
P. Baudyš: K odstranění nejistoty o vlastnickém právu	91

Ze zahraničí

K. Wawerka: Slovenské notářství deset let po privatizaci	93
---	----

Soudní rozhodnutí

Nejvyšší soud České republiky: Okolnosti rozhodné pro určení, že zůstavitel byl ke dni úmrtí vlastníkem věci	93
--	----

Inhalt	96
------------------	----

Table des matières	96
------------------------------	----

Informace Notářské komory České republiky:

Školení notářských koncipientů se uskuteční ve dvou skupinách

v termínu **27.–31. 10. 2003**

v hotelu Santon na přehradě v Brně.

Podrobnosti a přihlášky budou
rozeslány.

Vedoucí redaktor:

JUDr. Svatopluk Procházka

Redaktor:

Mgr. Jakub Adam

Adresa redakce:

Řeznická 17, 110 00 Praha 1,
tel. 225 993 959, 225 993 969
fax 225 993 950

Redakční rada:

JUDr. Petr Bílek
JUDr. Jiřík Fleischer
JUDr. Martin Foukal
JUDr. Ondřej Holub
JUDr. Václav Kouba
Doc. JUDr. Jiří Mikeš
JUDr. Svatopluk Procházka
JUDr. Karel Wawerka

Vydává:

Notářská komora ČR se sídlem Ječná 11, 120 00 Praha 2,
tel. 224 921 258, 224 921 126, tel./fax 224 919 192, 224 919 266,
e-mail: notarkom@mbox.vol.cz, http://www.notarkom.cz,
v nakladatelství C. H. Beck

**Časopis vychází šestkrát ročně. Předplatné na rok 2003
Kč 700,-, jednotlivá čísla Kč 120,-.**

Objednávky přijímá, administraci a distribuci předplatného
a prodej jednotlivých čísel zajišťuje
nakladatelství C. H. Beck, Řeznická 17, 110 00 Praha 1.

**Přetisk a jakékoliv jiné šíření časopisu nebo jeho jednotlivých
součástí lze pouze se souhlasem vydavatele.**

Z obsahu každého čísla časopisu je pořizována databáze anotací
pro softwarovou aplikaci EPIS - Ekonomickoprávní informační
servis, INZAG, k. s., Kostelní 8, 370 04 České Budějovice.
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt č. j. 5082
ze dne 26. ledna 1995.

Distribuci a předplatné pro Slovenskou republiku zabezpečuje
Magnet-Press Slovakia s. r. o., Teslova 12, P. O. Box 169,
830 00 Bratislava 3, tel./fax.: 07/44 45 45 59 - předplatné,
tel./fax.: 07/44 45 46 28 - administrativní,
e-mail: magnet@press.sk

ISSN 1211-0558

MK ČR 7049

Negatorní žaloba

JUDr. Jiří Spáčil*

I. Obecné otázky

Negatorní právní vztah (tzv. negatorní neboli zápůrčí žaloba) je hmotněprávní vztah mezi vlastníkem a tím, kdo do jeho vlastnického práva zasahuje jinak než zadržováním věci bez právního důvodu.¹ Tento vztah je charakterizován zejména povinností rušitele upustit od neoprávněných zásahů a uvést věc do původního stavu.

V římském právu klasického období plnily funkci negatorní žaloby tzv. *actiones negativae*, jimiž se vlastník mohl bránit neoprávněnému výkonu usufuktu, služebností, ale i proti imisím. Od jiných žalob se lišily negativně formulovanou intencí a nesloužily výhradně k ochraně vlastnictví, ale mohla jimi být uplatňována i jiná práva *in rem*. Sama *actio negatoria* se objevuje až v právu justiniánském jako žaloba vlastníka proti rušení, které představuje výkon nějaké služebnosti. Opakem je *actio confessoria*, kterou žalobce uplatňuje proto, že mu k věci přísluší nějaká služebnost. Podle *Bobáčka* však lze již u byzantských právníků sledovat tendence k chápání negatorní žaloby jako žaloby na ochranu svobody vlastnického práva (tedy nikoliv jen jako obrany proti tvrzené služebnosti). Náznačky této tendence nachází *Bobáček* již u *Ulpiana*.² Tyto tendence se však neprosadily a tak až do novověku byla *actio negatoria* chápána v těsné funkční i formální souvislosti s žalobou konfesorní. Toto pojetí se pod vlivem nauky pandektní prosadilo i v obecném zákoníku občanském z roku 1811 (dále „OZO“), který žalobu negatorní upravil v části, pojednávající o služebnostech. Zajímavé srovnání podává *Bobáček*, který vedle sebe staví ustanovení § 523 OZO a *Digesta* 8, 5, 2.; tato ustanovení byla téměř totožná. *Bobáček* však dodává, že v praxi toto řešení nepůsobilo potíže, neboť již *Zeiller* a komentátoři obecného zákoníku občanského zastávali názor, že *actio negatoria* je právním prostředkem uplatňujícím svobodu vlastnictví. Stejně tak chápala negatorní žalobu i nauka vyrostlá na půdě obecného zákoníku občanského. *Randa* odmítá nejen pojetí, dle něhož žaloba negatorní přísluší jen proti tomu, kdo si osobuje právo služebnosti, ale i názory, podle nichž stačí, že jednání na straně žalovaného může být obsahem služebnosti. Je tomu tak proto, že

„žaloba zápůrčí slouží netoliko k obhájení vlastnictví proti bezprávnímu výkonu nebo rozšíření služebnosti, nýbrž i k ochraně proti osobování si jiných práv, zejména břemen reálných, práva k povrchu (*superficies*) ani práva hypotekárního, jakožto vůbec k zamezení každého vsabání v obor vlastnický.“³

V poznámce však *Randa* dodává, že

„osobování obligáčního nároku na vlastníka ovšem neodůvodňuje žalobu tu“.

Mayr naproti tomu uvádí, že žalobu negatorní je třeba připustit též proti osobování si osobního práva, ba i proti zasahování bez osobování si práva.⁴ Právní věda tak dospěla k pojetí negatorní žaloby jako žaloby vlastníka proti tomu, kdo jeho vlastnické právo ruší jinak než tím, že věc drží bez právního důvodu. Je třeba vysvětlit, co se myslelo tím, že jde o žalobu na ochranu svobody vlastnictví; ten, kdo do práva vlastníka neoprávněně zasahuje, tvrdí zpravidla nějaké právo k věci a tak popírá neomezenost a tudíž i svobodu vlastnictví v konkrétním případě; i pokud takové omezující právo netvrdí, omezuje vlastníka při svobodném nakládání s věcí.

Vývoj vedl tedy od pojetí *actio negatoria* jako žaloby vlastníka proti tomu, kdo si k jeho věci osobuje právo služebnosti, až k hmotněprávnímu vztahu charakterizovanému povinností toho, kdo do vlastnického práva zasahuje jinak, než neoprávněným zadržováním věci, upustit od neoprávněných zásahů a případně i odstranit následky rušení.

Základní rozdíl mezi vztahem vindikačním a negatorním spočívá v tom, že zatímco ve vztahu vindikačním je vlastník fakticky zbaven možnosti věc držet a užívat (právně s ní disponovat může), u vztahu negatorního jde o zásah do oprávnění věc užívat. Tato diference se projevuje v tom, že vindikační vztah vznikne mezi vlastníkem a tím, kdo na jeho pozemku neoprávněně vykonává *ususfructus*, neboť vlastník je tu zbaven faktické moci nad věcí. Naopak v právu justiniánském a patrně i v právu rakouském by tu vlastníku v důsledku formálního chápání žaloby negatorní jako žaloby proti neoprávněnému výkonu služebnosti bylo třeba užít žalobu negatorní.

Negatorní právní vztah nevzniká tam, kde k zásahu dochází na základě nějakého právem uznaného důvodu. Oprávnění zasahovat do vlastnického práva jinak než faktickým ovládnutím cizí věci může vyplývat z právních úkonů, úředního výroku nebo přímo ze zákona. Právním úkonem či úředním výrokem lze zřídit oprávnění užívat cizí věc nemovitou na základě práva odpovídajícího věcnému břemenu. Za současného právního stavu lze toto právo i vydržet. Obsahově stejná práva lze zřídit i smlouvou podle ustanovení § 51 ObčZ. Takto zřízená práva však nepůsobí *in rem*, ale pouze *in personam*. Vážou tedy jen účastníky smlouvy, případně jejich univerzální právní nástupce. Požadavek, aby vlastník nebyl jinými rušen při výkonu svých práv, nelze prosazovat do krajnosti. Proto zákon dává v určitých případech k zásahům do vlast-

* Autor je soudcem Nejvyššího soudu České republiky.

¹ K podstatě tzv. vlastnických žalob jako hmotněprávních vztahů viz *Spáčil, J.* Ochrana vlastnictví a držby v občanském zákoníku. Praha : C.H.Beck, 2002, s. 4 a násl.

² *Bobáček, M.* Actio negatoria. Praha : 1938, s. 160.

³ *Randa, A.* Právo vlastnické. Praha : 1889, s. 160.

⁴ *Mayr, R.* Soustava občanského práva. Brno : 1929, s. 144.

nického práva svolení. Právo upravuje zejména vztahy mezi vlastníky sousedních nemovitostí (*sousedské právo*). Tato úprava vychází ze skutečnosti, že v řadě případů se i obvyklá a nutná činnost na pozemku projeví negativně na pozemcích sousedních. Proto již římské právo upravovalo vztahy mezi vlastníky sousedních nemovitostí a jinak tomu není ani v moderních právních řádech. Občanský zákoník z roku 1964 tuto úpravu obsahuje až od novelizace provedené zákonem č. 131/1982 Sb.

Negatorní právní vztah existuje mezi vlastníkem a tím, kdo do jeho vlastnického práva neoprávněně zasahuje. Je nepochybné, že tento vztah trvá, pokud trvá neoprávněně jednání rušitele nebo pokud nejsou odstraněny jeho následky (např. v případě, kdy někdo složí neoprávněně stavební materiál na cizím pozemku). Složitější je otázka u opakujících se jednání. Budou-li neoprávněně zásahy tvořit časově i místně určitou jednotu (např. rušitel chodí pravidelně každý den na stejném místě přes cizí pozemek), lze vycházet, obdobně jako v právu trestním, z toho, že jde o jediné jednání a že tedy zásah a tím i negatorní právní vztah trvá, i když se rušitel momentálně na pozemku nenachází. Může se však stát, že půjde o zásahy sporadické neboli o časově a místně nesouvislé jednání (např. rušitel dvakrát za jediný rok vypustí tekutý odpad na sousední pozemek). Je otázka, zda tu je negatorní právní vztah či nikoliv. Nauka tu uvažovala o otázce, má-li vlastník negatorní žalobu či nemá. *Fiala a Švestka* tvrdí, že vlastník tu má negatorní žalobu jen tehdy, hrozí-li opakování rušebního činu i v budoucnosti, neboť jinak není na žalobě dán právní zájem.⁵ Také *Mayr* uvádí, že pouze jediný zásah bez jakýchkoliv následků nevzbuzujících obavy opakování činí žalobu bezpředmětnou.⁶

Je-li obsahem negatorního právního vztahu zejména povinnost rušitele zdržet se neoprávněných zásahů do vlastnického práva a odstranit jejich následky, je zřejmé, že tento vztah existuje pouze v relaci na neoprávněně zásahy a jejich následky. Pokud tedy neoprávněně zásah není akutní a ani tu nejsou jeho následky (např. rušitel přešel před pozemek vlastníka a již se na něm nenachází), negatorní právní vztah zaniká. Soudně vynutitelnou povinností, existující v rámci relativního právního vztahu, nemůže mít ten, kdo do vlastnického práva druhého nezasahuje. Negatorní žalobu pak nelze vázat na právní zájem, neboť procesní formou uplatnění oprávnění z negatorního právního vztahu je vždy žaloba na plnění podle § 80 písm. b) OSŘ, která na právní zájem není vázána. To však neznamená, že právo v případě, že neoprávněně zásah již skončil, ale hrozí jeho opakování, odpírá vlastníkovu ochranu. Vlastník se může domáhat výroku, že žalovaný není oprávněn zasahovat určitým způsobem do jeho vlastnického práva, určovací žalobou. Vzhledem k tomu, že úspěšnost určovací žaloby váže ustanovení § 80 písm. c) OSŘ na naléhavý právní zájem, bude tu soud zkoumat, zda hrozí opakování rušebního činu. Petit těchto žalob je zpravidla formulován shodně jako petit pravých negatorních žalob, což vede k tomu, že teorie i praxe obě žaloby ztotožňuje a bez hlubší analýzy uvažuje o právním zájmu i u negatorní žaloby.

Základními otázkami negatorní žaloby se zabývá i publikovaná judikatura.

„Žalobou o zdržení se zásahů do práv vlastníka věci (zápůřčí žalobou) se vlastník věci domáhá ochrany svého vlastnického práva proti tomu, kdo do tohoto jeho práva neoprávněně zasa-

huje a ruší ho ve výkonu jeho vlastnického práva. Takovou žalobou se žádá, aby soud zakázal žalovanému neoprávněně rušení vlastníka ve výkonu jeho vlastnického práva, což je totéž jako zavázání žalovaného, aby se zdržel neoprávněného rušení. V širším smyslu je třeba za zápůřčí žalobu považovat i žalobu, kterou se žalobce domáhá i toho, aby žalovaný odstranil následky už vykonaných rušivých zásahů. I taková žaloba se opírá o ustanovení § 126 ObčZ“ (Rc 65/72).

Starší judikatura v reakci na římskoprávní principy uvádí, že

„Při zápůřčí žalobě není třeba, by rušitel osvojoval si určité právo, omezující cizí vlastnictví. Ba nevádí ani, že rušitel výslovně přiznává, že k zásahu do cizího vlastnictví oprávněn není“ (Vázný 1800).

Vztahem negatorní žaloby a žaloby reivindikační se zabývá rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2000, sp. zn. 22 Cdo 2602/98 (Právní rozhledy, 2001, č. 2). Uvádí, že pro reivindikační žalobu

„obecně platí, že se jí vlastník věci domáhá na tom, kdo mu tuto věc neoprávněně zadržuje, aby mu ji vydal do jeho (vlastnickovy) moci. Proto je také obvyklou součástí žalobního návrhu (tzv. petitu) požadavek nejen vydání věci, ale i požadavek jejího předání. Jiným způsobem ochrany vlastnického práva, vycházejícím rovněž z ustanovení § 126 odst. 1 ObčZ, je žaloba zápůřčí (negatorní). Touto žalobou se vlastník věci domáhá, aby se žalovaný zdržel jiných neoprávněných zásahů (jiných než neoprávněného zadržování věci) do vlastnického práva žalobce; domáhá se jí, aby žalovanému bylo určité rušivé konání zakázáno (aby se určitého konání zdržel), anebo aby věc uvedl do původního stavu, tj. odstranil věci, které na nemovitosti dříve nebyly. Oba základní druhy vlastnických žalob tak mají odlišný, resp. samostatný skutkový základ podle toho, jakým způsobem (jak a čím vším) žalovaný do výkonu jejich vlastnického práva zasahuje. Není vyloučeno, aby vlastník věci vůči žalovanému uplatnil jednou žalobou současně, aby mu žalovaný vydal zadržovanou věc a současně se zdržel dalších rušivých zásahů do výkonu vlastnických práv žalobce, např. nevstupoval na jeho pozemek. Specifickým ustanovením sloužícím rovněž ochraně vlastnického práva je mimo jiné § 135c ObčZ, řešící případ stavby postavené neoprávněně na cizím pozemku. Žalobkyně v této věci uplatnila toliko žalobu reivindikační a v souladu se soudní praxí (viz výňatek ze zprávy o rozhodovací činnosti soudů a státních notářství při řešení některých vlastnických a užívacích vztahů NS ČSR, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 53/1973, s. 372) se domáhala vydání pozemku se žalobním návrhem na jeho vyklizení. Též v případě žaloby zápůřčí může být uplatněn žalobní návrh na vyklizení pozemku, a to tehdy, je-li uplatněn nárok na uvedení pozemku do původního stavu, neboť mají být odstraněny movité věci žalovaným na pozemek vlastníka vnesené (popř. tam vytvořené), přičemž žalovaný nijak nezpochybňuje vlastnické právo žalobce k pozemku, ani není jeho detentorem“.

Lze poznamenat, že rozeznávání žaloby reivindikační a negatorní jako forem vlastnické žaloby má historické kořeny a zřejmě je nelze přeceňovat. Původně byly žaloby negatorní opravdu jen takové, které měly negativně formulovaný žalobní petit („formuli“), jako je tomu dodnes u žalob proti imisím, a náležely jen proti tomu, kdo si osoboval k věci věcné právo. Tak byl pod vlivem římského práva formulován i § 523 OZO, nicméně teorie i praxe již tenkrát chápaly negatorní žalobu podstatně širším způsobem (viz shora). Judikatura považovala za žaloby negatorní i žaloby na vyklizení, a to i na vyklizení bytu (Vázný 4333, 9681), které jsou žalobami na pozitivní plnění. Negatorní žalobu tak lze podat proti

⁵ *Fiala, J., Švestka, J.* Úvaha nad ochranou vlastnického práva se zvláštním zřetelem k vlastnickým žalobám. Socialistická zákonost, 1971, č. 2, s. 82.

⁶ Dílo cit. v pozn. č. 4, s. 146 a násl.

„každému bezprávnému vsabání do vlastnictví, jež se děje jiným způsobem než zadržováním věci“ (Vážný 3478).

Žaloba na vyklizení bytu v domě, opřena o § 126 odst. 1 ObčZ, bude tedy zpravidla žalobou negatorní. Půjde-li ovšem o domek, ve kterém je jediný byt, který užívá žalovaný, blíží se žaloba spíše reivindikaci. Podobně je tomu u staveb; postavil-li nájemce na pozemku stavbu a po skončení práva nájmu jej žalobce žádá, aby pozemek vyklidil a odstranil stavbu, jde jistě o žalobu negatorní (zejména v případě, nebylo-li ve smlouvě o stavbách zřízených nájemcem pojednáno). Bude-li se téhož plnění domáhat vlastník pozemku vůči jeho držiteli, půjde již o žalobu reivindikační. Komentář k obecnému zákoníku občanskému poznamenává, že rozlišení vlastnických žalob je v obecném zákoníku občanském provedeno „na rozdíl od jiných zákoníků“;⁷ lze poznamenat, že i na rozdíl od platného občanského zákoníku. Je tedy otázkou, zda toto tradiční dělení je prakticky (a konec konců i teoreticky) významné a zda by nemělo být nahrazeno kazuističtějším dělením (např. na vlastnické žaloby na vyklizení bytu, odstranění stavby, vydání věci apod.). Zdá se totiž, že vlastnická žaloba je konec konců jednotná (i vydání věci je nakonec odstraněním důsledku neoprávněného zásahu a vyklizení neprávem užívaného bytu je vydáním části věci).

II. Podmínky pro uplatnění negatorní žaloby

Negatorní žalobou se vlastník domáhá ochrany proti zásahům do jeho práva, které spočívají v jiném rušení, než v neoprávněném zadržování jeho věci. Může jít například o neoprávněné užívání cesty vedoucí přes pozemek, o přechod nebo přejezd přes pozemek, čerpání vody ze sousední studny, terénní úpravy, ukládání různých předmětů na sousedním pozemku, započetí stavby a pod. (R 65/1972). Zvláštním případem negatorních žalob jsou žaloby z imisí. Původně, jak ostatně napovídá jejich název, sloužily negatorní žaloby k popření práva zasahovat do žalobcova vlastnického práva, později i k zákazu rušení. Dnes se lze negatorní žalobou domáhat i odstranění následků neoprávněného zásahu. Tak složí-li někdo odpad na cizí pozemek, lze se negatorní žalobou domáhat i odstranění tohoto odpadu. Odstranění následků neoprávněného zásahu lze však negatorní žalobou požadovat jen tehdy, pokud by žalobce neměl právo na toto odstranění podle zvláštního ustanovení občanského zákoníku, např. podle ustanovení o náhradě škody (viz níže).

Zvláštností negatorní žaloby je, že neoprávněný zásah, proti kterému směřuje, nemusí trvat stále. Tak přechází-li někdo neoprávněně přes cizí pozemek, jistě se tam nezdržuje nepřetržitě. Pokud rušitel vlastníka ruší opakujícím se jednáním, lze, podobně jako v trestním právu, považovat toto jednání za jediný a nepřetržitý skutek. Je však problém, jak posoudit jednání, které již ustalo a není zřejmé, zda bude opakováno, případně jak posoudit případ vyhrožování zásahem do práva.

Otázka, zda žalobu zápůřčí (negatorní) má vlastník i v případě, že někdo pouze vyhrožuje rušebním činem, patří k tradičním teoretickým i praktickým problémům. Randa uvádí, že

„vsabání v právo cizí záležitosti ovšem musí ve bmotném činu rušebním. Pouhé chlubení se právem omezujícím neodůvodňuje žaloby zápůřčí“.⁸

V poznámce však upozorňuje i na opačná mínění a uvádí, že tato otázka byla sporná již v právu římském. Stejný názor je uveden ve Všeobecném slovníku právním, vydaném v Praze v roce 1899.⁹ V komentáři k obecnému zákoníku občanskému z roku 1811 se uvádí, že

„pouhé tvrzení např. nějakého práva omezujícího vlastnictví by nestačilo (zde by mohla mít místo negatorní žaloba určovací). Ale i tam, kde jest rušení, nebude žaloba mít úspěchu, není-li právního zájmu na určení, kdy totiž se stal jediný rušební čin, který zůstal bez následků a jehož opakování se netřeba obávat (např. turista jde omylem přes cizí pozemek)“.¹⁰

Na vysvětlení je třeba dodat, že žaloba negatorní byla původně prostředkem k popření práva služebnosti, které se uplatňovalo žalobou konfesorní, a teprve později se vyvinula v právní prostředek proti těm zásahům do vlastnického práva, které nespočívaly v neoprávněném zadržování věci, bez ohledu na to, zda si rušitel osoboval k záslahu nějaké právo či nikoliv.

V novější literatuře i judikatuře se lze setkat s různými názory na tuto otázku. Komentář k občanskému zákoníku z roku 1987 považuje za neoprávněný zásah osoboování si práv k věci, které žalovanému nepřísluší.¹¹ Lze poznamenat, že v této části komentář zjevně vychází z původního, dnes již překonaného pojetí žaloby negatorní jako opaku žaloby konfesorní, a opomíjí možnost ochrany i proti zásahu bez osoboování si jakéhokoliv práva, jakož i možnost ochrany poskytované určovací žalobou. Naproti tomu Bičovský a Holub tvrdí, že

„žalobou negatorní se lze bránit proti neoprávněným zásahům, které byly vykonány, trvají nebo brozí jejich opakování“; pod tento výčet nelze výhrůžku zahrnout.¹² Fiala a Švestka uvádějí, že

„pouhé tvrzení určitého práva omezujícího vlastníka věci by k úspěchu žaloby nestačilo.“¹³

V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1626/96 (Soudní rozhledy, 1999, č. 7) se uvádí, že

„zákaz neoprávněného rušení vlastníka věci podle § 126 odst. 1 ObčZ přichází v úvahu tam, kde neoprávněné rušení vlastníka ze strany rušitele trvá, resp. pokračuje, anebo tam, kde sice již přestalo, avšak existuje konkrétní nebezpečí jeho opakování v budoucnu. Samotný, i když vyslovený, záměr s takovou neoprávněnou činností začít, nemůže opodstatňovat žalobu na zdržení se rušivé činnosti, jestliže k ní zatím nedošlo“.

Podle R 65/1972

„není vyloučeno úspěšné uplatnění zápůřčí žaloby i po jediném činu, který nezanechal následky, protože nelze vyloučit, že by žalobci nebrozilo opakování takového činu“.

Dále se zde uvádí, že

„negatorní žalobou je možné se v zásadě domáhat zákazu zásahů už vykonaných, které trvají anebo jejichž opakování brozí“;

o něco dále se však uvádí, že

„za oprávněnou zápůřčí žalobu možno považovat žalobu vyvolanou určitým brozícím anebo už skutečným rušebním činem nebo činností“.

⁷ Rouček, F., Sedláček, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Praha : 1935, díl II., s. 310.

⁸ Randa, A. Právo vlastnické dle práva rakouského v pořádku systematickém. Praha : 1900, s. 240.

⁹ Veselý, F.X. a kol. Všeobecný slovník právní. Praha : 1899, díl V., s. 465.

¹⁰ Viz dílo cit. v pozn. 7, s. 909.

¹¹ Občanský zákoník. Komentář. Praha : Panorama, 1987, díl I., s. 132.

¹² Bičovský, J., Holub, M. Nové znění občanského zákoníku. Praha : Linde, 1991, s. 98.

¹³ Viz článek cit. v pozn. 5.

Z kontextu však vyplývá, že *brozícím* rušebním činem se patrně nemyslí výhrůžka, ale případ opakovaného rušení (např. někdo chodí přes cizí pozemek). Oproti tomu starší (a přílehlavější) rozhodnutí uvádí, že

„při ojedinělém rušebním činu, jenž zůstal bez následků a jehož opakování netřeba se obávat, jest zápůřčí žaloba zbytečná“ (Vázný 455).

Citovaná rozhodnutí jsou správná jen potud, že přiznávají vlastníkově, do jehož práva bylo zasazeno, nicméně zásah již ustal, soudní ochranu. Negatorní žaloba jim však nepřísluší, stejně jako nepřísluší proti tomu, kdo jen vyhrožuje zásahem do práva. Věc přesněji vystihuje rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 3. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2162/99 (Soudní rozhledy, 2001, č. 5). Podle něj neoprávněným zásahem do vlastnického práva není pouhé vyhrožování takovým zásahem. Vlastník, kterému je takto vyhrožováno, se nemůže bránit žalobou zápůřčí (negatorní), může však žádat, aby soud určil, že žalovaný není oprávněn provést zásah, kterým hrozí.

Zápůřčí žaloba je žalobou na plnění, kterou je uplatňováno splnění hmotněprávní povinnosti, která vznikla žalovanému tím, že neoprávněně zasáhl do vlastnického práva žalobce. Na neoprávněný zásah do vlastnického práva, který spočívá v jiném rušení než v neoprávněném zadržování věci, váže hmotné právo povinnost zdržet se tohoto zásahu a odstranit jeho následky; rušiteli však nemůže vzniknout jiná povinnost, než povinnost zdržet se rušení a odstranit následky právě tohoto zásahu. I kdyby byl tedy správný právní názor, že zápůřčí žaloba náleží vlastníku při pouhém vyhrožování neoprávněným zásahem, pak by takovým zásahem bylo samotné vyhrožování a vlastníkem by se nemohl domáhat ničeho jiného, než zdržení se tohoto vyhrožování. Nicméně pouhé vyhrožování zásahem není neoprávněným zásahem ve smyslu § 126 odst. 1 ObčZ. Takové vyhrožování totiž nijak neruší vlastníka při výkonu jeho oprávnění, která jsou uvedena v § 123 ObčZ, podle kterého vlastník je v mezích zákona oprávněn předmět svého vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užítky a nakládat s ním. Proto se také správně uvádí ve stanovisku Nejvyššího soudu SR z 27. 6. 1972 Cpj 59/71, publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 65/1972, že zápůřčí žalobou je možné se v zásadě domáhat zákazu už vykonaných zásahů které trvají anebo jejichž opakování hrozí.

Je skutečností, že v případě, že někdo hrozí neoprávněným zásahem, nelze po vlastníkově požadovat, aby vyčkal provedení tohoto zásahu a teprve poté se u soudu domáhal ochrany. V takovém případě však není možno uplatnit žalobu zápůřčí, která je žalobou na plnění, ale vlastník se může domáhat ochrany žalobou určovací podle § 80 písm. c) OSŘ, zejména může žádat, aby soud určil, že žalovaný není oprávněn provést zásah, kterým hrozí (pro úplnost se dodává, že za splnění zákonných podmínek nelze vyloučit ani žalobu podle § 417 odst. 2 ObčZ, podle kterého, jde-li o vážné ohrožení, má ohrožený právo se domáhat, aby soud uložil provést vhodné a přiměřené opatření k odvrácení hrozící škody). Žádá-li vlastník, aby soud určil, že žalovaný není oprávněn zasahovat do jeho práva způsobem, kterým hrozí, je povinností soudu zkoumat, zda žalobce má na takovém určení naléhavý právní zájem; musí tedy učinit skutkové zjištění, že žalovaný miní hrozbu vážně a je schopen ji uskutečnit, ať již sám anebo prostřednictvím třetí osoby.

Problémy působí skutečnost, že není dostatečně rozlišována žaloba negatorní jako žaloba na plnění a žaloba, kterou se vlastník domáhá určení, že žalovaný není oprávněn do jeho práva zasahovat, případně, že je povinen se určitých zásahů zdržet. Pokud totiž zásah již minul anebo teprve hrozí, není vlastník nijak omezován a relativní právní vztah mezi ním a rušitelem, týkající se tohoto zásahu, neexistuje. Pro tento případ však poskytuje vlastníkově ochranu určovací žaloba, jejíž preventivní charakter zdůrazňuje právní věda i judikatura (R 17/1972). Právní zájem na určení zde bude v případě, že bude hrozit opakování zásahu, případně uskutečnění hrozby zásahem. V praxi je však petit těchto žalob často formulován stejně jako petit pravých zápůřčích žalob, což vede k záměnám a dokonce k úvahám o naléhavém právním zájmu i u zápůřčích žalob. Petit určovacích žalob by bylo vhodnější formulovat tak, že žalovaný není oprávněn určitým přesně vymezeným způsobem zasahovat do vlastnického práva žalobce; žaloba by též měla obsahovat skutečnosti, ze kterých se podává naléhavý právní zájem na určení.

III. Náležitosti negatorní žaloby a postup účastníků řízení o této žalobě

Žalobce musí, obdobně jako u žaloby reivindikační, prokázat vlastnictví, oprávněnou držbu anebo právo k detenci věci. Tíží jej obdobná důkazní povinnost jako žalobce v řízení o žalobě reivindikační. Žalobce nemusí dokazovat, že žalovanému nepřísluší právo k věci; předpokládá se, že vlastnictví je v mezích právního řádu neomezené, a omezení vlastníka, podle kterého by byl povinen trpět zásahy do vlastnictví, tvrdí a dokazuje žalovaný. Ovšem ani žalobce, ani žalovaný netvrdí a nedokazují existenci práva, ale jen právních skutečností, se kterými právo vznik vlastnictví, příp. práva do něj zasahovat, spojuje.

Podle publikované judikatury negatorní žalobou

„se žádá, aby soud zakázal žalovanému neoprávněné rušení vlastníka ve výkonu jeho vlastnického práva, což je totéž jako uložení povinnosti žalovanému, aby se zdržel neoprávněného rušení. V širším smyslu je třeba za zápůřčí žalobu považovat i žalobu, kterou se žalobce domáhá i toho, aby žalovaný odstranil následky už vykonaných rušivých zásahů. I taková žaloba se opírá o ustanovení § 126 ObčZ“ (Rc 65/1972).

Je nutné, aby v žalobě byl neoprávněný zásah konkretizován. Na jedné straně je třeba, aby bylo rušení v žalobě blíže vymezeno, na druhou stranu však judikatura uvádí, že příliš úzké vymezení by nezakázalo zásahy, provedené poněkud jiným způsobem, které nicméně znamenají stejné rušení. Ve výroku rozsudku je tedy rušení možno popsat i obecněji, než jen uvedením rušebního činu, ke kterému došlo. Pokud by např. žalovaný rušil žalobce tím, že na jeho pozemku uskládá stavební materiál, lze se domáhat, aby soud zakázal žalovanému uskládání stavebního materiálu a jiných věcí na žalobcově pozemku (R 65/1972). Jde vždy o hledání míry; v uvedeném případě žalobci jistě vadilo to, že žalovaný na jeho pozemku uskládá věci a bylo mu lhostejné, zda jde o stavební materiál nebo o něco jiného. Nebylo by proto možno zamítnout žalobu, kterou by se domáhal, aby žalovanému byla uložena povinnost zdržet se ukládání věcí na žalobcově pozemku. To, jaké věci jsou tam skladovány, je celkem bezvýznamné; významné je protiprávní chování žalovaného, že totiž uskládá na

cizím pozemku (jakékoliv) věci. V popsaném případě je tedy přesným popisem chování žalovaného tvrzení, že uskladňuje věci; jindy to bude přecházení přes pozemek apod. Není důvodem pro zamítnutí žaloby, domáhá-li se žalobce uložení povinnosti zdržet se zásahu žalovaného co do celého pozemku, ač žalovaný zasahoval jen do jeho části (Vážný 889).

Pokud jde o odstranění následků již vykonaných rušivých zásahů, půjde zpravidla o plnění, které bude, dojde-li k exekuci, vykonáváno podle § 350 a násl. OSŘ (provedení prací a výkonů). Může jít o uložení povinnosti odstranit z pozemku žalobce plot, skládku nebo věc. Je otázkou, zda se lze domáhat uvedení věci do původního stavu. V § 126 odst. 1 ObčZ nic takového není uvedeno, o naturální restituci se však zmiňuje § 442 odst. 2 ObčZ, podle kterého

škoda se hradí v penězích; požádá-li však o to poškozený a je-li to možné a účelné, hradí se škoda uvedením do předešlého stavu.

Lze se přiklonit k závěru, že vznikla-li v důsledku neoprávněného zásahu do vlastnického práva, na který je vázána negatorní žaloba, škoda, lze se její náhrady domáhat jen podle ustanovení o náhradě škody. Tento závěr vychází z úvahy, že o možnosti domáhat se odstranění následků neoprávněných zásahů není v § 126 ObčZ nic uvedeno. Původně sloužila negatorní žaloba jen k popření práva služebnosti; tak také byla koncipována v § 523 OZO, ve kterém nebylo zmínky o povinnosti žalovaného odstranit následky neoprávněného zásahu. Právní věda i judikatura chápaly žalobu negatorní širěji, jako prostředek ochrany proti jakémukoliv neoprávněnému zásahu, tedy i proti takovému, který nespočíval v osobování si služebnosti nebo výkonu jeho obsahu. Při takovémto širším výkladu se však nevycházelo z § 523 OZO. Povinnost odstranit následky neoprávněného zásahu opíral *Randa* o ustanovení o náhradě škody,¹⁴ komentář k obecnému zákoníku občanskému též o posební žalobu z rušení držby podle § 346 OZO. I dnes je třeba postupovat tam, kde jiné normy umožňují uvedení věci v předešlý stav, resp. odčinění újmy, podle těchto speciálních norem, a jen tam, kde by takového předpisu nebylo a vzniklou újmu by nebylo možno odčinit jinak, by bylo možno za pomoci extenzivního výkladu § 126 ObčZ přiznat vlastníkovu právo domáhat se odčinění následku zásahu. Možnost žádat uvedení poškozené věci do předešlého stavu právo upravuje a proto není důvod připouštět tuto možnost i u vlastnické žaloby, když ze zákona přímo nevyplývá.

Žalovaný se může proti negatorní žalobě bránit námitkou, že žalobce nemá právo k věci, do které žalovaný zasahuje. V případě uplatnění takové námitky by žalobce musel prokázat, že nastaly skutečnosti, které mají za následek vznik práva k věci, o které lze negatorní (případně publiciánskou) žalobu opřít, tedy práva vlastnického, oprávněné držby nebo oprávněné detence. Žalovaný též může popírat neoprávněný zásah. Konečně může namítat, že do vlastnického práva zasahuje na základě věcného nebo obligačního práva k věci. Pokud jde o obligační právo, půjde o právo užívat cizí věc, resp. rušit jejího vlastníka, založené smlouvou, která nemá věcněprávní účinky. Takové smlouvy byly v době mezi roky 1964 až 1982, kdy nebylo možno zřizovat věcná břemena, uzavírány zejména podle § 51 ObčZ. Dnes je taková námitka uplatňována jen zřídka; její obsah a posouzení se bude odvíjet od tvrzení žalovaného a případ

i od zákonné úpravy smluvního typu, pod který bude možno námitku podřadit. Je třeba vždy postavit najisto, zda žalovaný má k věci obligační právo nebo zda užívá věc na základě výprosy.

Může se vyskytnout i námitka, že žalovaný zasahuje do práva žalobce na základě oprávnění, vyplývajících přímo ze zákona nebo na základě úředního rozhodnutí. Kromě námitky vyplývající ze sousedského práva, o které se pojednává na jiném místě, může jít o případy omezení vlastnického práva z důvodu veřejného zájmu. Jde již o speciální problematiku, a proto lze odkázat na práci I. Průchové a J. Chyby „*Omezení vlastnického práva k pozemku z důvodu obecného zájmu*“.¹⁵ Vzhledem k rychlému vývoji legislativy je třeba doporučit, aby čtenář údaje o právních předpisech tam uvedené srovnával s aktuálním stavem.

Žalovaný též může namítat, že mu k věci náleží právo odpovídající věcnému břemenu. Námitka, že žalovaný zasahuje do práva žalobce na základě věcného břemene založeného smlouvou nebo na základě závěti se vyskytuje velmi ojediněle a její posouzení by nemělo činit potíže. Musí být totiž k dispozici písemný právní úkon, v případě závěti spolu s rozhodnutím, kterým se projednání dědictví končí. Jde-li o dohodu dědiců, musí být schválena soudem, a smlouva musí být vložena do katastru. Problematika např. důkazní nouze by tak neměla vzniknout. Spor ovšem ojediněle vzniká ohledně rozsahu oprávnění z věcného břemene. I když soud i katastrální úřad by měly dbát o určitost formulací, problémy přesto vznikají. Pak je třeba dohodu o zřízení věcného břemene posoudit podle pravidel o výkladu právních úkonů, stanovených v § 35 ObčZ. V případě, že věcné břemeno je ve smlouvě o jeho zřízení nesprávně pojmenováno, ze smlouvy však lze nepochybně zjistit jeho obsah, je rozhodující obsah smlouvy (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2480/2000 [Soudní rozhledy, 2001, č. 5]). Podle judikatury lze připustit, že vklad práva může být katastrálním úřadem povolen i na základě smlouvy, která je absolutně neplatná (katastrální úřad totiž platnost smluv nezkontroluje). Pak samozřejmě věcné břemeno nevznikne, ale za splnění zákonných podmínek se oprávněný stává jeho oprávněným držitelem a může odpovídající právo vydržet.

V praxi se častěji objevuje (a působí potíže) námitka, že žalovaný věcné břemeno vydržel. Předpoklady vydržení práva odpovídajícího věcnému břemenu jsou totožné s předpoklady nezbytnými pro vydržení vlastnického práva. Jako je předpokladem dobré víry u oprávněného držitele věci jeho přesvědčení, že mu věc patří jako vlastníkovu, tak předpokladem dobré víry oprávněného držitele práva odpovídajícího věcnému břemenu je, že mu právo z věcného břemene náleží. Toto přesvědčení musí být podloženo konkrétními skutečnostmi, které ho k takovému přesvědčení opravňují. Oprávněný držitel práva odpovídajícího věcnému břemenu musí být „*se zřetelem ke všem okolnostem*“ v dobré víře, že se stal subjektem práva na základě zákonem předpokládaného způsobu vzniku věcného břemene, tedy že právo, které k cizí věci vykonává, mu náleží, neboť řádně vzniklo anebo na něj řádně přešlo. Tak tomu může být, zřídí-li

¹⁴ *Randa, A*, dílo cit. v pozn. č. 8, s. 244.

¹⁵ *Průchová, I., Chyba, J.* Omezení vlastnického práva k pozemku z důvodu obecného zájmu. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1998.

věcné břemeno někdo, kdo k tomu není oprávněn, nebo bude-li smlouva o jeho zřízení neplatná.

Otázka existence dobré víry držitele se pak posuzuje z hlediska objektivního, tj. podle toho, zda držitel při normální opatrnosti, kterou lze na něm požadovat, neměl a nemohl mít pochybnosti o tom, že mu právo odpovídající věcnému břemenu vzniklo a že mu náleží. Jestliže však právo k cizí věci bylo vykonáváno na základě souhlasu vlastníka, který mohl svůj souhlas kdykoliv odvolat, nemohl takový souhlas založit dobrou víru držitele o vzniku a existenci práva, které by mělo povahu věcného břemene (R 26/2001). Jde o tzv. výprosu, která spočívá v tom, že vlastník dovolí užívat jeho věc, aniž by uživateli k věci vzniklo nějaké právo. Např. vlastník pozemku dovolí svému sousedovi krátiť si cestu přes jeho pozemek anebo takové chování mlčky trpí. Lze ovšem uzavřít i ústní obligační smlouvu o povolení přecházení přes pozemek. Vždy je třeba zvažovat, zda šlo o výprosu nebo zda oba účastníci chtěli být smlouvou vázáni. Výprosu dříve upravoval § 974 OZO, který stanovil, že

nebyla-li stanovena ani doba ani účel užívání, nevznikne práva smlouva, nýbrž nezávazná výprosa (*precarium*) a půjčitel může věc podle libovůle žádati zpět.

Judikatura připouštěla výprosu i u nemovitostí nebo jejich částí (byt) a v komentáři k občanskému zákoníku občanskému se uvádí, že mnohdy bude nesnadné stanovit, zda jde o výprosu a soudce se má proto řídit panujícími poměry a názory.¹⁶ I když dnes není výprosa výslovně upravena, zásady uvedené v § 974 OZO vyplývají „z povahy věci“ a lze z nich stále vycházet.

Nejčastější jsou v praxi tvrzení, že žalovaný přechází přes cizí pozemek na základě práva věcného břemene, které vydržel (ještě častější bývá konfesorní žaloba proti vlastníkovi, v níž žalobce tvrdí vydržení věcného břemene). Nestačí prokázat, že někdo chodí po stanovenou vydržecí dobu přes cizí pozemek. Přes cizí pozemek lze totiž přecházet na základě různých právních důvodů; může jít například o závazkový vztah, může jít o výprosu, anebo může jít o užívání cizího pozemku jako účelové komunikace. Skutečnost, že se někdo chová způsobem, který naplňuje možný obsah práva odpovídajícího věcnému břemenu (např. přechází přes cizí pozemek), ještě neznamená, že je držitelem věcného práva (C 551 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu). Takovým držitelem je jen ten, kdo je se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu právo odpovídající věcnému břemenu náleží. Zpravidla to bude ten, kdo vykonává právo na základě právního titulu, který je neplatný, přičemž oprávněný ani při zachování obvyklé opatrnosti o neplatnosti neví a nemusí vědět; může však jít o případ tzv. domnělého právního důvodu držby (*titulus putativus*), kdy tu titul vůbec není, ale držitel práva je se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že tu takový titul je.

Judikatura řešila konkrétní případy vydržení práva odpovídajícího věcnému břemenu.

„Pokud se nabyvatel nemovitosti spokojí s pouhým ústním sdělením převodce, že s vlastnictvím nemovitosti je spojeno právo odpovídající věcnému břemenu, přičemž tato okolnost není uvedena ve smlouvě o převodu nemovitosti a nabyvatel se o existenci tohoto práva nepřesvědčí, nemůže být se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu toto právo náleží, neboť při normální opatrnosti, kterou lze po něm požadovat, by si existenci tohoto práva, případně právního titulu, který měl za následek jeho vznik, ověřil“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 08.02.1999, sp. zn. 2 Cdon 431/96 [Právní rozhledy, 1999, č. 5]). „Kdo užívá cizí pozemek v domnění, že jde o veřejnou cestu, není v oprávněné

držbě práva odpovídajícího věcnému břemenu“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1728/97 [Soudní rozhledy, 2000, č. 2]). „Rozhodnutí správních orgánů (např. územní rozhodnutí, stavební povolení, kolaudační rozhodnutí), které výslovně vychází z toho, že trativod z domku bude veden pozemkem, který je ve vlastnictví jiného občana, připouští jen z hlediska správních předpisů, aby stavebník takto zbudoval příslušenství rodinného domku; nezakládá se jím právo vůči vlastníku sousedního pozemku, zejména se jím nezřizuje věcné břemeno“ (rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 26.06.1980, sp. zn. 3 Cz 40/80, Sborník IV, s. 512).

Existují i věcná břemena, vzniklá na základě starších právních předpisů. Soudní praxe např. řešila problematiku břemen vzniklých na základě zákona č. 79/1957 Sb. a zákona č. 67/1960 Sb. (C 180 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu). Dnes mohou obdobná věcná břemena vznikat na základě rozhodnutí příslušných správních orgánů dle § 24 odst. 4, § 25 odst. 5, § 58 odst. 2, § 59 odst. 2, § 60 odst. 2 a § 76 odst. 7 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (který nahradil zákon č. 222/1994 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o Státní energetické inspekci, upravující zřizování věcných břemen v § 9 odst. 11 a 14); podobná věcná břemena mohla vznikat rovněž dle § 19 odst. 3 již zrušeného zákona č. 138/1973 Sb. ve znění zákona č. 14/1998 Sb. (vodní zákon).

Je otázkou, zda vše, co zákon nazývá věcným břemenem, jím ve skutečnosti je. V rozhodnutí publikovaném pod č. C 1302 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu se uvádí, že do zákona č. 110/1964 Sb., o telekomunikacích, ve znění pozdějších předpisů byl pozdější novelou zařazen § 12 odst. 3, podle kterého oprávnění organizací spojuje podle odstavce 1, která jsou těmto organizacím dána ve veřejném zájmu, jsou věcnými břemeny vázancími na dotčených nemovitostech a nezapisují se do evidence nemovitostí. Nejde však o klasický druh věcných břemen, upravených v § 151n a násl. ObčZ, která mají soukromoprávní povahu a veřejného zájmu se nedotýkají. Také zde není konkrétně určená oprávněná osoba (jako je tomu u věcných břemen, byť může jít o individualizaci prostřednictvím vlastnictví k nemovitosti), ale právo se poskytuje blíže neurčeným organizacím spojuje. V případě oprávnění vyplývajících z § 12 odst. 1 zák. č. 110/1964 Sb. rozhodně nejde do doby, kdy je toto oprávnění realizováno, o právní vztah konkrétních osob (byť i jedna z těchto osob byla určena vlastnictvím k nemovitosti), ale o potenciální práva a povinnosti vyplývající z právní normy. Tato situace má soukromoprávní obdobu v § 127 odst. 1 a 3 ObčZ, upravujících meze výkonu vlastnického práva a jeho omezení, nikoliv v § 151n a násl. ObčZ, pojednávajících o věcných břemenech. Konečně je třeba podotknout, že pokud by šlo o věcná břemena ve smyslu občanského zákoníku, musela by se podle § 109 ObčZ promlčet, pokud by nebyla vykonávána po dobu 10 let (zjevně počítaných ode dne jejich vzniku, tedy nabytí účinnosti předmětného zákona). Takový důsledek je ovšem absurdní a zjevně z něj plyne, že zákonodárce neměl v § 12 zákona o telekomunikacích na mysli věcná břemena podle občanského zákoníku. Již

¹⁶ Dílo cit. v pozn. č. 7, díl IV., s. 504 a násl.

v době platnosti obecného občanského zákoníku se v úzké souvislosti s omezeními vlastnického práva hovořilo o tzv. zákonných neboli legálních služebnostech, ovšem s tím, že nejde o služebnosti ve vlastním slova smyslu. Ve skutečnosti jde o zákonná omezení vlastnického práva, navazující na § 123 ObčZ, který limituje výkon oprávnění vlastníka „mezemi zákona“. Tato omezení se podobají věcným břemenům podle občanského zákoníku tím, že obdobně omezují práva vlastníka pozemku, liší se však tím, že vznikají ze zákona a ve veřejném (nikoliv soukromém, jak je tomu u věcných břemen podle občanského zákoníku) zájmu. O tom, zda jde o instituty práva soukromého nebo veřejného, rozhoduje podstata těchto institutů, nikoliv jejich pojmenování. Pokud zákon užil pojem „věcná břemena“ a současně zdůraznil, že jde o oprávnění vykonávaná ve veřejném zájmu, nelze pouze z užití uvedeného pojmu dovodit, že by nadále mělo jít o soukromoprávní oprávnění. V takovém případě jde o zákonná (legální) věcná břemena, která jsou instituty svého druhu, náležejícími veřejnému právu. Jejich podstata spočívá v tom, že jde o veřejnoprávní omezení vlastnického práva, nebo také o vymezení obsahu vlastnického práva veřejnoprávním předpisem.

Soudní praxe se často setkává s případy, kdy je proti negatorní žalobě vznášena námitka, že žalovaný užívá cestu na pozemku, který je ve vlastnictví žalobce, jako účelovou komunikaci; obdobně i žalobce se někdy domáhá, aby žalovanému byla uložena povinnost nebránit mu v přecházení a přejíždění přes pozemek s tím, že se domáhá ochrany práva užívat účelovou komunikaci. Této problematice se podrobně věnuje rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 11. 2000, sp. zn. 22 Cdo 1868/2000, publikovaný v Právních rozhledech, 2001, č. 2, a obsáhla poznámka připojená k tomuto rozhodnutí.

IV. Negatorní žaloba a předcházení škodám podle § 417 ObčZ

Negatorní žaloba má blízko k žalobě na předcházení hrozícím závažným škodám podle § 417 odst. 2 ObčZ, podle kterého

jde-li o vážné ohrožení, má ohrožený právo se domáhat, aby soud uložil provést vhodné a přiměřené opatření k odvrácení hrozící škody.

Negatorní žaloba se týká zásahů již vykonaných, zatímco u žaloby podle § 417 odst. 2 ObčZ jde o škodu teprve hrozící. Negatorní žalobou se (s výjimkou uložení povinnosti k odstranění následků neoprávněného zásahu) lze domáhat jen toho, aby se žalovaný zdržel přesně vymezeného rušení. Někdy však přichází do úvahy použít při zásahu do vlastnického práva žalobu podle § 417 odst. 2 ObčZ, případně obě žaloby kumulovat. R 3/1988 uvádí, že

„povinnost něco konat lze uložit v rámci ochrany poskytované podle ustanovení § 417 odst. ObčZ. *Není vyloučeno uložit vlastníkově např. také odstranění věci, lze-li to považovat za opatření vhodné a přiměřené k odvrácení hrozící vážné škody. Jestliže ohrožený vlastník uvede v návrhu na zahájení řízení skutkový stav tak, že to bude odůvodňovat jak žádost o zdržení se konkrétního zásahu, tak žádost o vhodné opatření k odvrácení škody, bude možné oba návrhy kumulovat (§ 130a odst. 1 - dnes § 127 odst. 1 ObčZ a § 417 odst. 2 ObčZ).*“

Jestliže jako vhodné a přiměřené opatření má být podle ustanovení § 417 odst. 2 ObčZ uloženo odstranění

stromů, je třeba přihlídnout k § 8 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

Žalobce, který se brání proti neoprávněnému zásahu, často sám neuvažuje o tom, kterou z uvedených žalob podává. Nejvyšší soud konstatoval, že

„domáhá-li se žalobce, aby soud žalovanému uložil povinnost provést určité opatření (nikoliv zdržet se určitého rušení), neboť žalobci brozí závažná škoda, jde o žalobu podle § 417 odst. 2 ObčZ, nikoliv o vlastnickou žalobu podle § 126 odst. 1 ObčZ“ (C 383 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu).

Ochrana oprávněného dědice

Mgr. Jitka Němcová*

Tento příspěvek si klade za cíl přiblížit problematiku ochrany oprávněného dědice podle §§ 485–487 ObčZ. Jedná se o oblast, které v odborné literatuře není věnována velká pozornost a rovněž v praxi soudů je frekvencována pouze zřídka.

I. Charakter dědické žaloby

Dědická žaloba je zvláštním prostředkem k ochraně subjektivního dědického práva, který přichází do úvahy teprve po projednání dědictví. Spočívá v požadavku oprávněného dědice na vydání toho, co v rámci projednání dědictví získala a drží místo něho jiná osoba, tzv. nepravý dědic. Obsahuje v sobě především nárok vlastnický na vydání dědictví, které nepravý dědic nebo třetí osoby dosud mají, a nárok na náhradu hodnot, které již byly nepravým dědicem spotřebovány.

Za nepravého dědice je považována osoba, která podle rozhodnutí o dědictví nabyla majetek zůstavitele, ačkoliv podle dědického práva jej neměla nabýt buď vůbec, nebo v takovém rozsahu, v jakém jej nabyla (usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 10. 2001 sp. zn. 22 Cdo 1206/2001). Postavení nepravého dědice je tedy určeno dvěma skutečnostmi: faktickou držbou věcí, popř. jiných majetkových hodnot ze zůstavitelova majetku a výsledkem projednání dědictví. Charakteristické je, že nepravému dědici nesvědčí delační důvod, ale usnesení o projednání dědictví.

Z charakteru dědické žaloby plyne, že objeví-li se před pravomocným skončením věci pravý dědic (tj. někdo jiný, než kdo byl zatím za dědice považován – např. objeví-li se potomek zůstavitele, ač byl za dědice zatím považován zůstavitelův sourozenec), jedná soud nadále jako s účastníkem řízení s tímto dědicem. Nepravý dědic není ten, kdo se svémocně ujal držby věcí z majetku zanechaného zůstavitelem, ale ten, komu bylo dědictví potvrzeno soudem, neboť nebylo známo „lepší“ dědické právo někoho jiného.

Institut ochrany oprávněného dědice podle §§ 485–487 ObčZ nemůže být aplikován na případy, kdy dědic nabyl z dědictví méně, než kolik činil jeho nárok v důsledku dohody o vypořádání dědictví.

Rozsudek k dědické žalobě má deklaratorní povahu. Pokud je žalobě vyhověno, stává se žalobce se zpětným účinkem ke dni úmrtí zůstavitele jeho právním nástup-

* Autorka je notářskou kandidátkou v Praze.

cem a dochází k odstranění původní domněnky o nabyvateli dědictví.

II. Účastníci řízení o dědictví a žaloba oprávněného dědice

Aktivní legitimace k podání žaloby oprávněného dědice úzce souvisí s pojmem účastníka dědictvého řízení. Tato souvislost je dána tím, že žalobu o vydání majetku z dědictví podle ustanovení § 485 ObčZ může podat s úspěchem jen ten, kdo nebyl účastníkem řízení o dědictví (rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR publikované pod R 44/86). Přitom nesdílím názor J. Turka,¹ podle něž může dědictvou žalobu podat i účastník dědictvého řízení. Důvodem je dikce § 485 ObčZ a dále skutečnost, že účastník dědictvého řízení má možnost podat proti usnesení v řízení o dědictví odvolání.

Žaloba oprávněného dědice je tedy institutem, kterým se zasahuje do právních vztahů již pravomocně vyřešených, nicméně institutem nezbytným z hlediska spravedlnosti a právní jistoty.

Řízení o dědictví je řízením nesporným. Účastenství v dědictvého řízení odráží hmotné dědictvé právo a směřuje k tomu, aby byla zjištěna osoba, která vstoupí do práv a povinností zůstavitele. Účastník řízení je subjektem procesněprávního vztahu vzniklého zahájením řízení mezi účastníky a orgánem, který rozhoduje. Z tohoto procesněprávního vztahu plynou účastníkům práva a povinnosti, tj. účastníci mají právo účastnit se řízení, podávat návrhy, být informováni, vyjadřovat se, využívat oprávněných prostředků atd. Podle tzv. druhé definice jsou zákonem označené subjekty účastníky řízení, aniž by byla dána možnost jakékoliv volby. Jako s účastníky s nimi soud jednat *musí*. Pokud s nimi jako s účastníky nejedná, znamená to, že těmto účastníkům upírá možnost využívat procesních práv, která podle zákona mají. Označení účastníků řízení zákonem nezpůsobuje problémy tam, kde je jednoznačné a nepochybné a je dáno jinými znaky než těmi, které mají být v řízení zjištěny a určeny. Účastníky dědictvého řízení jsou ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, a není-li takových osob, stát. Praktická aplikace ustanovení § 175b OSŘ vzhledem k výše uvedenému však problémy činí, protože účastníkem řízení o dědictví je dědic, a kdo je dědicem, má určit řízení o dědictví.

Legální definice účastníků dědictvého řízení je dána v § 175b, větě první OSŘ. Nikdo z těch, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, nesmí zůstat mimo řízení, i když se v průběhu řízení ukáže, že dědicem není. Samozřejmě skutečnost, že v úvahu přicházející dědic ze zákona je účastníkem řízení, ještě neznamená, že nabude dědictví (může dědictví odmítnout, být vyděděn, nenamítnout relativní neplatnost závěti, spoluzijící osoba nemusí naplňovat požadavky §§ 474 a 475 ObčZ). Existence těchto skutečností, vylučujících dědění ze zákona, však neznamená, že v úvahu přicházející dědic ze zákona přestane být účastníkem řízení s výjimkou odmítnutí dědictví jako neodvolatelného právního úkonu až do pravomocného skončení věci. Rovněž obmyšlený dědic ze závěti je účastníkem řízení bez ohledu na skutečnost, že v průběhu řízení bude závět shledána z jakéhokoliv důvodu neplatnou.

Účastníkem řízení je podle ustanovení § 468 ObčZ i dědic neznámý nebo dědic neznámého pobytu. Tento dě-

dic je o svém dědictvého právu vyrozuměn vyhláškou na úřední desce soudu. Pokud se ve stanovené lhůtě nepřihlásí, v dalším postupu řízení se k němu nepřihlíží. Protože za těchto okolností přestal být účastníkem řízení, mohl by se domáhat vydání dědictví na tom, komu bylo nabytí dědictví potvrzeno, žalobou oprávněného dědice. Pokud by se dědic neznámý nebo dědic neznámého pobytu přihlásil soudu do pravomocného skončení věci, soud je povinen s ním nadále jednat jako s účastníkem řízení.

Toto pojetí účastenství nevyklučuje, aby v jednom řízení byly účastníky osoby, jejichž dědictvé tituly se vylučují a které současně dědit nemohou.² Taková situace v praxi poměrně často nastává. Proto je jedním z nejvýznamnějších úkolů dědictvého řízení okruh dědiců zjištit.

Podle mého názoru je však třeba vzít v úvahu, že se jedná o řízení nesporné, které je ovládáno zásadou oficiality a zásadou vyšetřovací. Je tedy povinností soudu, resp. soudního komisaře zjišťovat okruh účastníků řízení i za pomoci ustanovení § 175g OSŘ, tj. prostřednictvím součinnosti poskytnuté orgány státní správy nebo samosprávy. Není možné, aby se řízení o dědictví konalo pouze s těmi z dědiců, kteří o dědictví projevují zájem, a soudní komisař z úřední povinnosti nejednal s těmi z dědiců, kteří nejsou aktivní, popř. o svém dědictvého právu nejsou informováni. Slovo „důvodně“ v § 175b OSŘ je tedy nutno chápat tak, že účastníkem řízení nemohl být a tedy aktivně legitimovaným k podání žaloby na ochranu oprávněného dědice je pouze ten, o jehož existenci soud, resp. soudní komisař při využití všech dostupných zákonných prostředků nevěděl a vědět nemohl. Tato povinnost podle mého názoru vyplývá i z ustanovení § 175i OSŘ, které ukládá soudu povinnost vyrozumět ty, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou dědici, o jejich dědictvého právu a o možnosti dědictví odmítnout ve stanovené lhůtě.

Nejedná-li soud jako s účastníky s těmi, kdo by jimi důvodně být mohli, dopouští se závažné procesní chyby, která může např. spočívat v tom, že není-li těmto účastníkům doručeno rozhodnutí ve věci, nenabude toto rozhodnutí právní moci a může být kdykoli později napadnuto odvoláním, popř. mohou tito účastníci žádat o pokračování v dědictvého řízení.

Shora uvedené okolnosti, tj. zda byly učiněny všechny kroky ke zjištění okruhu účastníků řízení a zda byla všem dána možnost uplatnění jejich práv, je zapotřebí zkoumat, aby bylo možno rozhodnout, zda jde o oprávněného dědice podle § 485 ObčZ nebo o účastníka řízení o dědictví.

Vzhledem ke shora uvedenému je tedy nezbytné nutné (a v mém případě se jedná o apel takřkajíc do vlastních řad), aby ke zjištění okruhu účastníků řízení bylo ze strany soudních komisařů přistupováno maximálně zodpovědně. Jedná se i o to, že postup podle § 485 ObčZ je pro oprávněného dědice časově i ekonomicky náročný. Vstupuje totiž do stavu, který vytvořil někdo jiný, a nemá možnost celkový objem dědictví korigovat. Oprávněný dědic má samozřejmě rovněž možnost po-

¹ Turek, J. Právní ochrana oprávněného dědice podle občanského zákoníku. Právník, 1974, 10, str. 226.

² Winterová, A. Účastníci řízení o dědictví a žaloba oprávněného dědice. Socialistická zákonost, 1986, s. 307.

stupu podle § 175y OSŘ, ovšem dostává se zde vzhledem k důkaznímu břemenu do nevýhodného postavení.

III. Aktivní a pasivní legitimace

K žalobě podle § 485 ObčZ je oprávněn dědic, který nebyl účastníkem dědického řízení a je oprávněným dědicem, tj. svědčí mu delační důvod ze zákona nebo ze závěti. Oprávněným dědicem nemůže být ten, kdo dědictví odmítl (§ 463 ObčZ), kdo je nezpůsobilý dědit (§ 469 ObčZ), kdo byl platně vyděděn (§ 469a ObčZ) a rovněž potomek zůstavitele, který jako účastník dědického řízení nenamítl relativní neplatnost závěti (§ 479 ObčZ), a konečně ten, k jehož dědickému právu se v důsledku postupu podle § 175k odst. 1, 2 OSŘ nepřihlíželo.

Aktivně legitimován může být např. spoludědic, jestliže ten, kdo dědictví již nabyt, dědí vedle oprávněného dědice. Žalobce musí dokazovat delační důvod – např. po projednání dědictví se objeví závět zůstavitele, popř. novější poslední vůle.

Pasivně legitimovaným k tomu, aby proti němu byl uplatněn nárok na vydání dědictví, je nepravý dědic, tedy ten, kdo v rozporu se stavem vzniklým ke dni úmrtí nabyl vlastnických a jiných práv na úkor pravého dědice. Žalobce musí prokazovat nedostatek delačního důvodu žalovaného – pasivně legitimovaným je tedy např. ten, kdo získal dědictví na základě neplatné závěti, nezpůsobilý nepravý dědic apod. Žalována může být i třetí osoba, která něco nabyla od nepravého dědice a nebyla v dobré víře, tj. věděla o oprávněném dědici. Proti nepravému dědici bude oprávněný dědic uplatňovat nárok na vydání bezdůvodného obohacení, proti třetí osobě nárok na vydání věci.

Nepravým dědicem je i ten, kdo měl nabyt z dědictví méně, než kolik nabyl. Nepravým dědicem není ten, kdo se pouze zmocnil dědictví bez pravomocného usnesení soudu, které by jeho postavení jako dědice potvrdovalo. Nepravým dědicem může být i stát, který nabyl dědictví podle ustanovení § 462 ObčZ, pokud vyjde najevo existence zákonných dědiců, popř. závěti, popř. pokud stát nabyl dědictví na základě závěti, o které vyšlo najevo, že je neplatná, popř. že byla zrušena.

Pokud by nastala situace, že k projednání dědictví vůbec nedošlo, nelze toho, kdo něco z dědictví zadržuje na úkor oprávněného dědice, označit za nepravého dědice. Zde by zřejmě bylo na místě uplatnění vindikační žaloby podle § 126 ObčZ.

Podle § 485 ObčZ by bylo nutno postupovat rovněž v případě, kdy zůstavitel odkázal majetek nadaci (popř. nadačnímu fondu), která vzniká až po projednání dědictví zápisem do nadačního rejstříku. Pokud tato nadace nevznikne, protože návrhu na zápis do nadačního rejstříku nebylo vyhověno, je osoba spravující fondy nadace povinna je vydat oprávněným dědicům, tj. těm, kteří by tento majetek nabyl, pokud by nebylo ustanovení závěti o zřízení nadace, popř. náhradnímu dědici k tomuto majetku.

IV. Obsah a rozsah nároku oprávněného dědice

Cílem žaloby je vydání majetku, který nepravý dědic z dědictví má, a vydání jeho prospěchu. Rozsah nároku je dán tím, zda nepravý dědic byl či nebyl v dobré víře, pokud jde o držbu věcí náležejících do dědictví. Oběma

kategoriím nepravých dědiců je společné to, že jim svědčí obsah rozhodnutí soudu o nabytí dědictví. Nepravý dědic, který není v dobré víře, věděl nebo mohl vědět, že oprávněným dědicem je někdo jiný.

Protože lze vztah nepravého dědice k věcem, jejichž zdědění mu bylo neprávem potvrzeno, chápat jako držbu, je z toho podle mého názoru možné vyvozovat možnost vydržení vlastnictví k hodnotám pozůstalosti. Zmíněná držba se u nepravého dědice vyznačuje faktickou možností dispozice s věcí s úmyslem nakládat a ní jako s vlastní. Ustanovení § 130 ObčZ označuje za oprávněného držitele toho, kdo se zřetelem ke všem okolnostem je v dobré víře o tom, že mu věc nebo právo patří. Pokud tedy pravý dědic neuplatní své právo a dojde k promlčení (§ 105 ObčZ), mohlo by podle mého názoru dojít k vydržení vlastnického práva (§ 134 ObčZ). Možnost vydržení ale nepřipadá v úvahu u nepravého dědice *malae fidei*, protože není oprávněným držitelem (§§ 130, 134 ObčZ).

Rozsah žalobního nároku je odlišný podle toho, zda byl nepravý dědic v dobré či ve zlé víře. Nepravý dědic *bonae fidei* má vůči oprávněnému dědici nárok na nahrazení nákladů, které na předmětný majetek vynaložil, a rovněž mu náleží užítky z dědictví, má nárok – vedle náhrady nutných výdajů – také na náhradu účelně vynaložených nákladů na věc ve vyšší odpovídající zhodnocení v době vydání věci. Pokud jde o nepravého dědice *malae fidei*, nejde o držbu oprávněnou a tento nepravý dědic je povinen vydat kromě dědictví i jeho užítky a má pouze nárok na úhradu nutných nákladů na majetek z dědictví. Dobrou víru přitom nepravý dědic pozbývá (a držitelem *malae fidei* se stává) v okamžiku, kdy mu byla doručena žaloba oprávněného dědice. Stejnou povinnost jako nepravý dědic *malae fidei* má i třetí osoba, která věděla nebo mohla vědět, že oprávněným dědicem je někdo jiný (§ 486 ObčZ, arg. *a contrario*).

Náklady vynaloženými na majetek z dědictví jsou především náklady spojené s udržováním a opravami majetku a platby spojené s tímto majetkem (např. platby daně z nemovitosti). Užítky z dědictví tvoří např. výnos z pronájmu zděděného majetku, úroky z vkladů, úroda ze zemědělských pozemků.

Předmětem vydání nemusí být celé dědictví, ale pouze podíl na dědictví nebo konkrétní věc z dědictví, která odpovídá nároku oprávněného dědice. Ten může uplatnit své právo na vydání pouze toho, co náleží jemu; podíly nebo věci, které náleží jiným oprávněným dědicům, zůstanou nadále v držení dědice nepravého. Pokud tito další oprávnění dědici své právo neuplatní ve lhůtě tří let ode dne právní moci rozhodnutí, jímž bylo řízení o dědictví skončeno, dojde k promlčení tohoto nároku.

Ustanovení § 105 ObčZ upravuje promlčení práva oprávněného dědice na vydání dědictví. Je tedy otázkou, zda se tento nárok promlčuje také vůči třetí osobě. Právděpodobně ano, protože dědictvím je majetek zůstavitele, případně jeho dluhy ke dni úmrtí, bez ohledu na skutečnost, kdo a z jakého důvodu s ním nakládá.

Právě skutečnost, že právo oprávněného dědice na vydání dědictví se promlčuje v obecné promlčecí době tří let, která začíná běžet od právní moci rozhodnutí, jímž bylo dědické řízení skončeno (§ 105 ObčZ), je jednou z odlišností od práva vlastníka na vydání věci, které je nepromlčitelné (§ 100 odst. 2 ObčZ). Tato skutečnost vede k účelovému a nesprávnému výkladu, podle kte-

rého by oprávněný dědic měl být považován za vlastníka dědictví bez ohledu na obsah dědického rozhodnutí, které má s ohledem na ustanovení § 460 ObčZ pouze deklaratorní charakter. Tento názor nemůže obstát zejména s ohledem na existenci speciální úpravy v § 485 ObčZ. Navíc musí mít usnesení o dědictví oporu ve výsledcích dědického řízení, kde se mohou řešit i takové otázky jako např. spory o dědické právo, vyjádření účastníků řízení k dědickému právu a zejména uzavření dohody o vypořádání dědictví, která má konstitutivní účinky. I s ohledem na obligatornost projednání dědictví nelze za vlastníka dědictví považovat toho, komu pouze svědčí dědický titul, dokud se jeho dědické právo neprojeví v pravomocném rozhodnutí soudu o dědictví.

Výkladovým problémem ustanovení § 485 ObčZ je otázka, zda má být vydáno vše, co bylo neoprávněně získáno, anebo jen to, co nepravý dědic nespotřeboval. Zákonodárce použil slova „*majetek, který z dědictví má*“, nebylo tedy použito slov „*majetek, který z dědictví nabyt*“. Podle ustanovení § 458 ObčZ je sice rozsah vydání bezdůvodného obohacení dán jako „*vše, co bylo nabyto bezdůvodným obohacením*“. Předpis § 485 ObčZ je však ustanovením speciálním.

Soud k dědické žalobě může nepravému dědici uložit jen vydání věcí, popř. jiných majetkových hodnot, které si fakticky přisvojí. Vzhledem k zákonnému textu v § 485 odst. 1 ObčZ nelze po nepravém dědici požadovat hodnoty, které – ačkoliv spadaly do zůstavitelova majetku – se nedostaly do dispozice nepravého dědice.

Předmětem dědické žaloby naopak nebudou věci, které nebyly zahrnuty do soupisu aktiv a pasiv, čili vzaty v úvahu při určení obecné, resp. obvyklé ceny majetku a výše dluhů v řízení o dědictví, ale nepravý dědic se jich přesto ujal.

Vzhledem k tomu, že rozsah nároku oprávněného dědice je v případě, kdy není možné nebo účelné vydání věcí, které tvořily předmět dědictví, stanoven peněžní náhradou, má pro ochranu oprávněného dědice význam rovněž určení obecné, resp. obvyklé ceny dědictví. Peněžní náhrada musí odpovídat objektivní hodnotě věci v okamžiku smrti zůstavitele, je tedy podle mého názoru možné vyjít z obecné, resp. obvyklé ceny věci. Obecnou cenou je cena, za kterou bylo možno v době smrti zůstavitele věc prodat s dodržáním cenových předpisů platných v době smrti zůstavitele. Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 3. 1999 sp. zn. 21 Cdo 1982/98

„v řízení o dědictví soud při zjišťování zůstavitelova majetku a jeho dluhů vychází ze shodných tvrzení účastníků, která poskytují z hlediska pro rozhodnutí významných skutečností spolehlivý základ pro právní posouzení, zda určitá věc nebo jiné majetkové právo, popřípadě dluh, patřily zůstaviteli.“

Pojem obvyklé ceny zavedla novela občanského soudního řádu platná od 1. 1. 2001 a je charakterizován v zákoně č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku, jako cena, za kterou je možné věc obvykle prodat v daném místě a čase.

Význam určení obvyklé ceny majetku se projeví také v případě, že dochází k restituci ve formě peněžní náhrady ve prospěch více oprávněných dědiců. Pro určení výše této peněžní náhrady lze využít určení obecné, resp. obvyklé ceny. Je zde však nutné uvést, že výroky usnesení soudu vydané v dědickém řízení jsou zásadně závazné pouze pro účastníky řízení a v tomto rozsahu též

pro státní orgány (§ 159 OSŘ). Pro osoby, které se dědického řízení nezúčastnily, tj. mimo jiné i pro oprávněného dědice, nejsou výroky usnesení soudu vydaného v dědickém řízení závazné.

Množství teoreticky zajímavých a podle mého názoru v praxi soudů velmi zřídka řešených situací může vzniknout v případě, kdy podle uzavřené a pravomocně schválené dědické dohody jeden, popř. více z dědiců nabytí majetek náležející do dědictví a další dědic získává výplatu dědického podílu v penězích. Řešení této otázky vychází z toho, zda východiskem pro podání žaloby je stav ke dni úmrtí, neboli zda se vychází ze stavu po projednání dědictví, tj. ke dni podání žaloby. Pokud by žaloba vycházela ze stavu ke dni úmrtí, bylo by nutné žalovat všechny nepravé, popř. částečně nepravé dědice (např. změna velikosti dědického podílu vzhledem k přítomnosti dalšího zákonného dědice v téže dědické skupině) na vydání části majetku náležejícího do dědictví a části vyplacených peněz v rozsahu dědického nároku oprávněného dědice.

Pokud by teoreticky správným postupem bylo vycházet ze stavu po projednání dědictví, k čemuž se s ohledem na dikci § 485 ObčZ přikláním, bylo by nutno žalovat pouze toho, kdo nabytí majetku z dědictví v rozsahu podílu, na který má pravý dědic nárok. Nepravý dědic má pak právo žalovat z titulu bezdůvodného obohacení na vydání části vyplacených peněz ve výši odpovídající zmenšení jeho dědického podílu, přičemž není-li vydání věci možné nebo účelné, má pravý dědic vůči nepravému dědici nárok na příslušnou peněžní náhradu.

V souvislosti s potvrzením nabytí dědictví nepravému dědici může oprávněnému dědici vzniknout i nárok na náhradu škody proti tomu, kdo tento stav zavinil. Pokud by se jednalo o nesprávný postup soudu, resp. soudního komisaře (např. proto, že se řádně nezabýval zjištěním okruhu účastníků řízení, opomenul šetření v evidenci záležitosti Notářské komory ČR atp.), bylo by možné postupovat podle zákona č. 82/1998 Sb. a požadovat náhradu škody od státu. Pokud by se jednalo o zavinění soudního komisaře, má pak stát nárok na regresní náhradu vůči soudnímu komisaři. Pokud by škoda vznikla v příčinné souvislosti s jednáním jiné osoby (např. spoludědice, který úmyslně zatajil existenci jiného spoludědice při sepsání protokolu o předběžném šetření), může oprávněný dědic žalovat náhradu škody podle ustanovení občanského zákoníku o odpovědnosti za škodu (§ 415 a násl.). Osobou žalovanou o náhradu škody může být samozřejmě osoba odlišná od osoby nepravého dědice.

Vydáním dědictví oprávněnému dědici nastupuje tento dědic na místo dědice nepravého se všemi z toho vyplývajícími souvislostmi – tj. je odpovědný za dluhy zůstavitele a přiměřené náklady pohřbu. Pokud tyto dluhy již byly zaplacené nepravým dědicem, má nárok na jejich uhrazení pravým dědicem z titulu bezdůvodného obohacení. Pokud tyto dluhy uhrazeny nebyly, vzniká povinnost k jejich úhradě rovnou oprávněnému dědici. Placení dluhů by nemělo patřit do kategorie „*nákladů vynaložených na majetek z dědictví*“ podle § 485 odst. 2 ObčZ. Tatáž povinnost úhrady nepravému dědici popř. povinnost zaplacení se týká nákladů dědického řízení (znalečného, odměny notáře a jeho hotových výdajů) a daňových povinností.

Postup podle ustanovení o ochraně oprávněného dědice nepřipadá v úvahu tam, kdy bylo dědické řízení

ukončeno jinak než vydáním usnesení podle § 175q odst. 1 písm. a) až d) OSŘ, čili tam, kde dědictví nenabyl dědic, ale jiné osoby, např. při nabytí nepatrného majetku vypravitelem pohřbu podle § 175h odst. 2 OSŘ, popř. nabytí dědictví věřiteli na základě soudem schválené dohody o přenechání předluženého dědictví věřitelům. Jde zde o nabytí dědictví osobami, které nemají postavení dědice.

V. Nabytí od nepravého dědice

Skutečnost, že došlo k potvrzení nabytí dědictví nepravému dědici, se odráží i v postavení třetí osoby, která něco nabyla z majetku, který původně náležel do dědictví.

Vůči třetím osobám, které něco nabyla od nepravého dědice - nevlastníka, se může oprávněný dědic domáhat vydání nabytého majetku jen tehdy, jestliže tyto třetí osoby nebyly při nabytí v dobré víře; žalovaný je pak povinen oprávněnému dědici dědictví vydat. Pokud ale tato třetí osoba něco nabyla od nepravého dědice, jemuž bylo dědictví potvrzeno, v dobré víře, je chráněna, jako by to nabyla od oprávněného dědice (§ 486 ObčZ). Jedná se o jednu z výjimek ze zásady, podle níž nikdo nemůže na druhého převést více práv než sám má. V tomto případě je tedy vyloučen nárok oprávněného dědice vůči třetím osobám, je mu však zachován nárok vůči nepravému dědici s tím, že může být uspokojen jen ve formě peněžité náhrady. Pro posouzení dobré víry třetí osoby je přitom rozhodující okamžik nabytí od nepravého dědice.

Nepravý dědic, i když byl důvodně považován za vlastníka, který je oprávněn s věcmi z dědictví nakládat, je povinen tyto věci vydat, jakmile se zjistí, že oprávněným dědicem je někdo jiný. Třetí osoba, která v dobré víře něco nabyla od nepravého dědice, tuto povinnost nemá, tj. její práva jsou širší než toho, kdo na ni věc převedl.

Stejným způsobem je nutno posuzovat i jiná práva, která vznikla třetím osobám na základě právního úkonu nepravého dědice (uzavření zástavní smlouvy k nemovitosti, která byla předmětem dědictví, na základě smlouvy uzavřené mezi bankou jako zástavním věřitelem a nepravým dědicem jako zástavcem).

Skutečnost, že věc nebo jiná majetková hodnota byla nabyta od nepravého dědice v dobré víře, v řízení před soudem prokazuje nabyvatel (rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 2. 1999, sp. zn. 21 Cdo 1465/98). Nabyvatel, který se domáhá ochrany podle ustanovení § 486 ObčZ, musí tvrdit dobrou víru a zároveň uvést důkazní prostředky, které prokazují pravdivost jeho tvrzení. Pokud tyto důkazní prostředky není schopen uvést, soud nemá pro nedostatek skutkových podkladů možnost učinit závěr v jeho prospěch. Jinak řečeno, břemeno tvrzení a důkazní břemeno o tom, že věc nebo jiné majetkové hodnoty nabyl od nepravého dědice v dobré víře, nese nabyvatel.

Ochrana podle § 486 ObčZ je poskytována třetí osobě pouze v případě, že podkladem pro její dobrou víru je pravomocné usnesení soudu, podle kterého věc, které se právní úkon týkal, nabyl nepravý dědic, od kterého pak tuto věc nabyla. Na ochranu třetí osoby nemá vliv, zda v dobré víře byl také nepravý dědic. Třetí osoba je tedy chráněna i tehdy, pokud na ni nepravý dědic převedl majetek z dědictví s vědomím, že není dědicem, pokud třetí osoba o této skutečnosti nevěděla a vědět nemohla.

Třetí osoba, která v souvislosti s nabytím majetku od nepravého dědice tomuto dědici poskytla nějaké plnění (např. zaplatila kupní cenu) a která vydala majetkový prospěch oprávněnému dědici, se může domáhat na nepravém dědici vrácení toho, co mu poskytla.

V průběhu dědického řízení může dojít k převodu majetku náležejícího do dědictví se souhlasem soudu podle § 175r OSŘ. I zde platí ochrana třetích osob v dobré víře podle § 486 ObčZ. Pokud by však v dalším průběhu řízení o dědictví vyšlo najevo, že oprávněným dědicem je někdo jiný, než kdo s majetkem náležejícím do dědictví nakládal se svolením soudu a ten by dědictví nabyl, byl by zřejmě nutný analogický postup podle § 486 ObčZ. Nabyvatel by sice nezískal majetkový prospěch od nepravého dědice, ale od osob, které byly důvodně považovány za dědice v době, kdy soud udělil souhlas s převodem majetku náležejícího do dědictví.

VI. Promlčení žaloby na vydání dědictví

Předpokladem úspěšnosti žaloby oprávněného dědice je její uplatnění v zákonem stanovené promlčecí době. Platí zde obecná tříletá promlčecí doba, která začíná běžet od právní moci rozhodnutí, jím bylo dědické řízení ukončeno.

Pokud došlo k dodatečnému projednání dědictví podle ustanovení § 175x OSŘ, začíná promlčecí doba k vydání dědictví, které bylo předmětem tohoto dodatečného projednání, běžet dnem nabytí právní moci rozhodnutí soudu, jímž se toto dodatečné projednání končí.

Souvislost s promlčením žaloby na ochranu oprávněného dědice má rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR publikované v časopise Právní rozhledy, 2000, č. 4:

„Výši nároku oprávněného držitele na náhradu nákladů, které účelně vynaložil na věc po dobu oprávněné držby, nelze určit dříve, než je věc vrácena vlastníkovi. Proto držitel nemůže požadovat uspokojení nároku před vrácením věci vlastníkovi. Promlčení práva oprávněného držitele na náhradu nákladů, které účelně vynaložil na věc po dobu oprávněné držby, počíná běžet den po vydání předmětu držby.“

Právo na vydání dědictví je z dědického práva vyplývající možnost domáhat se vydání dědictví proti nepravému dědici. Dědění je jedním ze způsobů přechodu vlastnického práva, ale není to jeho funkce jediná. Dědickým právem přechází nejen vlastnická práva zůstavitele, ale i jeho ostatní majetková práva, zejména relativní povahy. Nemůže se promlčet vlastnické právo, které přešlo na dědice děděním.³ Uplynutím promlčecí lhůty, kterou je omezeno právo na vydání dědictví, vzniká nepravému dědici možnost vznést proti požadavku oprávněného dědice na vydání dědictví námitku promlčení, v důsledku čehož možnost úspěšně se domáhat o soudu respektování dědického nástupnictví, k němuž došlo ze zákona, zaniká, ovšem s výjimkou případů, kde děděním přešlo vlastnické právo. V těchto případech má dědic možnost požadovat vydání věcí vlastnickou žalobou. Ustanovení § 105 ObčZ tedy, pokud se jedná o vlastnické právo, znamená ztrátu určitého typu žaloby. Uplynutím času zaniká pouze nárok, kterým jsou vybavena relativní práva.

Vzhledem k četnosti dodatečných projednání dědictví v praxi bude vhodné upozornit, že do 1. 4. 1983 umožňovala ustanovení § 485 a § 105 ObčZ domáhat se vy-

³ Viz článek cit. v pozn. 1, s. 226.

dání majetku, který nabytí nepravý dědic, v promlčecí době, která začala běžet od úmrtí zůstavitele anebo ode dne, kdy nabude právní moci rozhodnutí o prohlášení za mrtvého. Teprve novelou občanského zákoníku č. 131/1982 Sb. tato doba počíná od právní moci rozhodnutí, jímž bylo potvrzeno nabytí dědictví, schválena dohoda dědiců o vypořádání dědictví nebo provedeno vypořádání mezi dědici státním notářstvím.

Družstevní záložny *de lege lata* (dokončení)*

JUDr. Tomáš Dvořák**

VII. Zrušení a zánik družstevní záložny

1. Zrušení bez právního nástupce (s likvidací)

Zvláštní důvody zrušení družstevních záložen soudem obsahuje ustanovení § 13 ZDrZl. Soud je oprávněn rozhodnout o zrušení záložny a její likvidaci, jestliže:

- počet členů záložny poklesl pod 30 osob,
- souhrn členských vkladů klesl pod 500 000 Kč,
- uplynulo 6 měsíců ode dne, kdy skončilo funkční období voleného orgánu a nebyl zvolen nový orgán,
- byla porušena povinnost svolat členskou schůzi,
- družstevní záložna po dobu delší než jeden rok neprovozuje žádnou činnost,
- založením nebo fúzí záložny byl porušen zákon.³¹

Formulace ustanovení § 13 odst. 1 ZDrZl nutně vyvolává otázku jeho vztahu k obecnému ustanovení § 257 ObchZ. Podle všeho je nutno považovat ustanovení § 13 odst. 1 ZDrZl za *lex specialis*; ustanovení § 257 ObchZ se u záložen nepoužije.

Soud může na návrh Úřadu rozhodnout o zrušení a likvidaci družstevní záložny, pokud sankce a nápravná opatření uložená Úřadem podle § 28 ZDrZl byla vůči záložně neúčinná.³² Záložna se též zrušuje dnem právní moci rozhodnutí Úřadu, kterým jí bylo odňato povolení k činnosti.

Zákon č. 87/1995 Sb. obsahuje zvláštní ustanovení o *likvidaci* družstevních záložen. Členská schůze nebo jiný orgán záložny nemůže jmenovat likvidátora. Podle § 13 odst. 6 ZDrZl má pravomoc jmenovat likvidátora pouze Úřad, který jej jmenuje a odvolává na návrh záložny. Družstevní záložna je povinna do 5 dnů ode dne účinnosti usnesení členské schůze o zrušení záložny a jejím vstupu do likvidace nebo do 5 dnů od ukončení výkonu funkce předchozím likvidátorem předložit Úřadu návrh na jmenování likvidátora a doložit jej listinami prokazujícími, že osoba navržená ke jmenování splňuje všechny podmínky dle zákona. Pokud záložna tento návrh nepředloží včas anebo vůbec nebo osoba navržená ke jmenování likvidátorem podmínky zákona nespĺňuje, pak jmenuje likvidátora Úřad bez zbytečného odkladu sám.

V této souvislosti se objevují dvě sporné otázky. Především se tu jedná o to, zda může soud jmenovat likvidátora, pokud rozhodne o likvidaci záložny podle § 13 ZDrZl. Druhou otázkou je, zda může soud jmenovat likvidátora podle § 71 ObchZ, pokud jej Úřad bez zbytečného odkladu nejmenuje anebo pokud se uprázdnila funkce likvidátora a nový likvidátor není bez zbytečného

odkladu jmenován Úřadem anebo na návrh osoby, která osvědčí právní zájem odvolat dosavadního likvidátora a jmenovat nového, jestliže dosavadní likvidátor porušuje své povinnosti. Zákon neposkytuje jednoznačný způsob řešení této otázky, přesto však lze mít za to, že pravomoc soudu je v obou případech dána.

Zvláštním způsobem konstruuje zákon č. 87/1995 Sb. podmínky způsobilosti k výkonu funkce likvidátora. Osoba vykonávající funkci likvidátora musí splňovat stejné podmínky způsobilosti jako členové volených orgánů záložny, tzn. musí být bezúhonná a odborně způsobilá (§ 2a odst. 7 ZDrZl).

2. Zrušení s právním nástupcem

Co se fúze záložen týče, platí dvoje omezení (§ 13 odst. 4 ZDrZl). Především záložna může fúzovat pouze s jinou družstevní záložnou. K fúzi je přitom třeba povolení Úřadu obdobně jako při vzniku záložny.

Družstevní záložna se může rozdělit pouze na záložny. K rozdělení družstevní záložny je třeba povolení Úřadu obdobně jako při vzniku záložny.

Jakkoliv to z dikce zákona, která nebyla sladěna s obchodním zákoníkem po novele č. 370/2000 Sb., není zcela zřejmé, lze dovodit, že změna právní formy družstevní záložny na obchodní společnost nebo jiný druh družstva je vyloučena (§ 13 odst. 5 ZDrZl).³³

VIII. Státní dozor nad družstevními záložnami

1. Povaha a smysl státního dozoru

Účelem státního dozoru nad družstevními záložnami je ochrana oprávněných zájmů členů záložen. Státní dozor, jakož i ostatní limity činnosti záložen stanovené zákonem představují nezanedbatelný zásah do sféry smluvní autonomie i podnikatelské svobody a představují ve svém souhrnu značný zásah do ústavně zaručených práv a svobod. Aby se takovýto zásah stal legitimním, musí mít vlastní legitimní účel, který jej ospravedlňuje a činí smysluplným. Tímto účelem je zájem státu a celé společnosti na ochraně soukromých osob, které jsou do jisté míry znevýhodněny, neboť existuje sice rovnost před zákonem, nikoliv však rovnost v reálných možnostech.

Výkonem státního dozoru podle zákona č. 87/1995 Sb. nejsou dotčena kontrolní oprávnění dalších orgánů při výkonu jejich působnosti. Kontrolní oprávnění tak mají dále:

- územní finanční orgány při kontrole dodržování daňových povinností podle zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů,

* První část tohoto článku byly publikovány v Ad notam, 2003, č. 3.

** Autor je odborným asistentem na Katedře obchodního práva Právnické fakulty Západočeské univerzity v Plzni.

³¹ Otázkou je, proč ne také rozdělení; o tom ovšem zákon nic nestanoví, tudíž toto jako důvod zrušení záložny nepřipadá v úvahu.

³² Z této konstrukce však není zřejmé, zda musí být všechny sankce a nápravná opatření použity, anebo zda stačí jejich reálná neúčinnost. Podle všeho však stačí právě jejich reálná neúčinnost. Formalistické lpění na aplikaci všech zákonem povolených prostředků zde nemá žádný rozumný účel.

³³ Shodně J. Čáp in *Dědič, J. a kol.* Obchodní zákoník. Komentář. IV. díl, Praha: Polygon, 2002, s. 3268.

- b) finančně analytický útvar Ministerstva financí ČR, který je pověřený dohledem nad dodržováním zákona č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti, ve znění pozdějších předpisů,
- c) zdravotní pojišťovny při kontrole plnění povinností v souvislosti s placením pojistného na veřejné zdravotní pojištění podle zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a
- d) orgány sociálního zabezpečení při kontrole plnění povinností v souvislosti s placením pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti podle zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

2. Organizační rámec státního dozoru

Právní rámec výkonu státního dozoru nad družstevním peněžnictvím představují ustanovení §§ 22–28i ZDrZl; s nimi souvisí i některá další ustanovení.

Státním dozorem nad oblastí družstevního peněžnictví je pověřen Úřad, který je zřízen jako relativně samostatný specializovaný správní úřad příslušný ke kontrole dodržování zákona č. 87/1995 Sb. (§ 22 odst. 1 ZDrZl); Úřad je do jisté míry podřízen Ministerstvu financí ČR.

Ministerstvo financí ČR má ve vztahu k Úřadu určitá práva a povinnosti:

- a) funguje jako odvolací orgán proti rozhodnutím Úřadu ve správním řízení při rozhodování o nápravných opatřeních a sankcích za nedodržování zákona (§ 28 odst. 8 ZDrZl); při tomto rozhodování Ministerstvo financí ČR postupuje podle správního řádu,
- b) ministr financí jmenuje a odvolává ředitele Úřadu (§ 24 odst. 1 ZDrZl), a
- c) Ministerstvo financí ČR předem schvaluje organizační statut Úřadu a každoroční pravidelnou zprávu o činnosti a hospodaření Úřadu (§ 24 odst. 2 a 3 ZDrZl) a dohlíží, zda Úřad hospodář v souladu se svým rozpočtem.³⁴

Dále je Ministerstvo financí ČR povinno na návrh Úřadu vydat k provedení zákona potřebné vyhlášky (§ 28i ZDrZl).³⁵

1. které upravují povinnosti družstevních záložen při vedení účetnictví,
2. které upravují pravidla a ukazatele poměru kapitálu a rezerv k aktivům a závazkům družstevní záložny podle § 11 ZDrZl, a
3. které stanoví povinný obsah výroční zprávy družstevní záložny a obsah a způsob aktualizace zpráv pro členy.

Z dikce zákona není jasné, zda, popř. do jaké míry může Ministerstvo financí ČR kromě výše řečených záležitostí zasahovat do vlastní kontrolní resp. další činnosti Úřadu. Vzhledem k neexistenci výslovné zákonné úpravy je proto nutné vyjít z principu, podle něhož *státní moc lze uplatňovat jen v mezích a způsobem stanoveným zákonem*. Z toho ovšem logicky plyne, že Ministerstvo financí ČR do činnosti Úřadu vyjma výše řečených případů, jejichž výčet je nutno považovat za *taxativní*, zasahovat nesmí.

Úřad má vůči Ministerstvu financí ČR jisté povinnosti. Především ředitel Úřadu předkládá Ministerstvu financí ČR ke schválení organizační statut Úřadu. Dále Úřad povinně vypracovává každoroční pravidelnou zprávu o své činnosti a hospodaření, kterou je povinen předložit Ministerstvu financí ČR ke schválení. Konečně je Úřad povinen předložit Ministerstvu financí ČR návrhy na vydání prováděcích právních předpisů.

Obligatorní součástí statutu je určení pravidel pro vydávání Věstníku, jehož smyslem je, aby Úřad veřejně informoval o své činnosti. Zákon ovšem nestanoví žádný rozsah povinných informací, které se zveřejňují ve Věstníku.

3. Finanční zabezpečení státního dozoru

Úřad hospodář podle vlastního rozpočtu, který schvaluje, včetně všech jeho změn, doplnění a rozpočtových opatření Poslanecká sněmovna, přičemž účetní závěrka Úřadu musí být ověřena auditorem.

Veškeré příjmy Úřadu pocházejí pouze z dvou možných zdrojů (§ 26 ZDrZl). Primárním zdrojem příjmů Úřadu jsou poplatky jednotlivých družstevních záložen, které jsou povinny přispívat na jeho výdaje formou jednorázového ročního poplatku; výši tohoto poplatku stanoví Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR na návrh Úřadu procentní sazbou z objemu všech vkladů vedených u družstevní záložny k 30.6. běžného roku, přičemž splatnost tohoto poplatku je stanovena do 31. 1. následujícího kalendářního roku, v němž tato povinnost družstevní záložně vznikla. Toliko sekundárním zdrojem příjmů Úřadu jsou návratné finanční výpomoci od státu, a to jen tehdy, pokud prostředky od družstevních záložen nepostačují ke krytí schváleného rozpočtu Úřadu; poskytnutí návratné finanční výpomoci má však za následek zdvojnásobení procentní sazby z objemu všech vkladů vedených u družstevní záložny k 30.6. běžného roku.

Úřad má vlastní rozpočet, přičemž případný (i když v praxi spíše hypotetický) rozpočtový přebytek Úřadu zůstává, neodvádí se do státního rozpočtu a je součástí jeho rozpočtu v dalším kalendářním roce (§ 26 odst. 5 ZDrZl); výjimku představuje pouze navrácení finanční výpomoci do státního rozpočtu.³⁶

Povinnost odvést poplatek na činnost Úřadu je uložena záložnám zákonem; Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR stanovuje pouze jeho procentní sazbu. Neodvedení poplatku lze tudíž považovat za porušení zákona

³⁴ Zejména dbá na řádné hospodaření s návratnými finančními výpomocemi od státu poskytovanými podle §§ 14–15 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech státu, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵ Těmito prováděcími předpisy jsou:

- a) vyhláška MF č. 386/2001 Sb., o pravidlech kapitálové přiměřenosti spořitelních a úvěrních družstev,
- b) vyhláška MF č. 387/2001 Sb., o pravidlech likvidity a platební schopnosti spořitelních a úvěrních družstev,
- c) vyhláška MF č. 388/2001 Sb., o pravidlech úvěrové angažovanosti spořitelních a úvěrních družstev, a
- d) vyhláška MF č. 389/2001 Sb., o povinném obsahu výroční zprávy spořitelního a úvěrního družstva.

³⁶ Srovnej k tomu moji kritiku této podivné konstrukce in *Dvořák, T.* Státní dozor nad záložnami. Právní rádce, 2000, č. 1, s. 22; *tyž* Téma: Státní dozor nad záložnami. Právní rádce, 2000, č. 12, s. 6–7; *tyž* Postavení Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami. Právní rádce, 2001, č. 12, s. 7.

ve smyslu § 28 odst. 3 písm. b) ZDrZl, za což je možné uložit některou (popř. i vícero) sankcí nebo nápravných opatření stanovených v § 28 odst. 1 ZDrZl. Reálně však připadá v úvahu zejména uložení peněžité pokuty, kterou může Úřad uložit ve výši až 10.000.000 Kč. Pokutu, popř. i jiné opatření podle § 28 odst. 1 ZDrZl lze přitom ukládat i opakovaně.

4. Výkon státního dozoru

Úřad je při výkonu státního dozoru povinen dbát na dodržování zákona č. 87/1995 Sb. a ostatních právních předpisů, jím vydaných rozhodnutí a rozhodnutí družstevních záložen a Zajišťovacího fondu družstevních záložen (dále jen „Fond“). Dále je Úřad povinen preventivně dbát na hospodaření družstevních záložen a poskytovat jim poradenství a doporučení a spolupracovat se záložnami a právníky osobami založenými na podporu jejich zájmů. Kromě toho je Úřad povinen poskytnout Fondu zákonem požadovanou součinnost při:

- stanovení místa a způsobu výplaty náhrad za pojištěné vklady (§ 19 odst. 1 ZDrZl),
- informování veřejnosti o místě a způsobu vyplácení náhrad ze Zajišťovacího fondu družstevních záložen (§ 19 odst. 2 ZDrZl), a
- zveřejnění dne zahájení výplaty náhrad ze Zajišťovacího fondu (§ 17 odst. 2 ZDrZl).

Při vlastním výkonu státního dozoru postupuje Úřad podle zákona č. 552/1991 Sb., o státní kontrole (kontrolní řád), ve znění pozdějších předpisů. Vlastní rozhodování Úřadu o sankcích a nápravných opatřeních se však děje podle správního řádu (§ 28 odst. 4 ZDrZl).

Úřad rozhoduje o sankcích a nápravných opatřeních ve správním řízení, s odchylkami stanovenými zákonem č. 87/1995 Sb. To samozřejmě nebrání tomu, aby předtím, než přistoupí k vlastnímu sankcionování, neformálně upozornil záložnu na nedostatky a umožnil jí tak dát všechny záležitosti do pořádku a vyhnout se tak postihu.

Při vlastním rozhodování má Úřad při úvaze, zda, v jakém rozsahu a jakým způsobem uplatnit sankce a nápravná opatření, poměrně značnou míru *diskrečního uvážení*, což plyne z dikce § 28 odst. 1 ZDrZl, která umožňuje postupovat Úřadu relativně volně. V rámci tohoto uvážení si však Úřad nemůže počínat svévolně. Je nezbytné, aby vycházel ze spolehlivě zjištěného skutkového stavu zjištěného řádným procesním postupem při dodržení kritérií zákonem stanovených (civ. R 39/1994).

Zákon stanoví některé odchylky od obecné úpravy správního řízení. Především platí, že *účastníkem řízení* je výlučně dotčená záložna. Vlastní řízení může být zahájeno též doručením rozhodnutí. Velmi široce je upraveno doručování rozhodnutí. To lze doručit jeho předáním (kterémukoliv) členovi představenstva nebo členovi kontrolní komise nebo osobě pověřené řízením družstevní záložny;³⁷ pokud osoba, jíž je rozhodnutí doručováno, jej odmítne převzít, pak je tímto okamžikem doručeno.

Proti rozhodnutí je možné podat odvolání k Ministerstvu financí ČR, a to v zákonné 15 denní lhůtě ode dne doručení rozhodnutí. Proti rozhodnutí, kterým Ministerstvo financí ČR zamítlo odvolání a potvrdilo prvoinstanční rozhodnutí, lze podat správní žalobu podle § 65 a násl. SŘS; příslušným soudem ve věci je Městský soud v Praze (§ 7 SŘS).

Výkon pravomocných rozhodnutí Úřadu zákon č. 87/1995 Sb. neupravuje. Problematickým místem právní úpravy je zde ustanovení § 28 odst. 11 ZDrZl, podle něhož jsou pokuty udělené záložnám příjmem Fondu. Problém spočívá v dikci § 1 odst. 1 zákona č. 337/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Podle ní lze v daňové exekuci postupem podle zákona č. 337/1992 Sb. vymáhat pouze pokuty a jiné peněžní prostředky, které jsou příjmem rozpočtu státu, obcí anebo státních fondů. Fond ovšem není státním fondem (§ 14 odst. 2 ZDrZl), a proto nelze na exekuci pokut udělených Úřadem zákon č. 337/1992 Sb. aplikovat, neboť zde není dána věcná působnost finančních úřadů. Jedinou možností realizace výkonu rozhodnutí je tu výkon rozhodnutí podle části šesté občanského soudního řádu nebo exekuce podle exekučního řádu.

5. Pravomoci Úřadu

Pravomoci Úřadu jsou dvojího druhu, a to *kontrolní* a *sankční*. Úřad je ze zákona oprávněn vyžadovat od záložen a členů jejich orgánů potřebné údaje, doklady a informace, přičemž je povinen dbát zájmů jejich členů; je přitom povinen *využívat svých pravomocí včas a účinně* (§ 27 odst. 1 ZDrZl).

Družstevní záložny přitom podléhají státnímu dozoru od založení do zániku, tj. ode dne, kdy se konala ustavující schůze, až do dne, kdy byl proveden výmaz záložny z obchodního rejstříku (§ 22 odst. 2 ZDrZl). Je ovšem otázkou, koho vlastně Úřad bude kontrolovat před tím, než záložna vznikne. Družstevní záložnu jistě ne, neboť ta dosud jako subjekt práv a povinností neexistuje. V úvahu zde připadá pouze kontrola osob, které se zúčastnily ustavující schůze jakožto zakladatelé.

Z konstrukce ustanovení § 22 odst. 2 ZDrZl lze též dovést, že státnímu dozoru podléhá i záložna, která pozbyla povolení k činnosti a která je nyní zrušena s likvidací. Z toho plyne, že družstevní záložna se nemůže přeměnit v „obyčejné družstvo“ (a vymknout se tak kontrolní pravomoci Úřadu). I když to zákon výslovně nestanoví, je tento závěr dovoditelný z principu, že povolení záložny k činnosti zaniká mj. i dnem zrušení záložny (§ 2a odst. 5 ZDrZl), a také z toho, že dnem odnětí povolení se záložna zrušuje *ex lege* (§ 13 odst. 3 ZDrZl). Zákonodárce tudíž zjevně nehodlá existenci záložny bez povolení ani její reorganizaci na jiný druh družstva tolerovat.

Podstatné je v této souvislosti též oprávnění Úřadu účastnit se prostřednictvím svého pověřeného zástupce členské schůze; požádá-li pověřený zástupce na schůzi o slovo, musí mu být uděleno (§ 27 odst. 4 ZDrZl). Tomuto oprávnění však koresponduje povinnost Úřadu zúčastnit se členské schůze prostřednictvím svého pověřeného zástupce, je-li o to záložnou požádán, a podat členské schůzi informace, které se týkají záložny a výkonu státního dozoru nad ní,³⁸ s výjimkou informací, u ni-

³⁷ Zákon blíže nestanoví, kdo je osobou pověřenou řízením záložny, bude jím však např. ředitel nebo jeho zástupce.

³⁸ Např. informací o pokutách, které byly záložně uděleny. Naopak nemůže Úřad takto poskytnout informace o pokutách udělených jiným záložnám, s výjimkou obecných souhrnných údajů statistické povahy (např. lze poskytnout údaj, kolik pokut a v jakém objemu udělil Úřad za uplynulý kalendářní rok).

chž to zákon vylučuje. Tímto se zaručuje právo členů na informace o výkonu státního dozoru nad záložnou.

Pokud má členská schůze rozhodnout o snížení výše členského vkladu nebo výše uhrazovací povinnosti určené ve stanovách, pak k tomuto usnesení musí být udělen *předchozí souhlas* Úřadu, přičemž Úřad posuzuje rozhodnutí ve vazbě k povinnosti družstevní záložny dodržovat pravidla a ukazatele týkající se bezpečného hospodaření podle § 11 ZDrZl s ohledem na stabilitu a bezpečnost záložny. Není-li předchozí souhlas Úřadu dán, je rozhodnutí neplatné (§ 5a odst. 3 ZDrZl).

Informační povinnost družstevních záložny vůči Úřadu je dále zajištěna povinným zasláním výroční zprávy, a to do 10 dní ode dne jejího schválení členskou schůzí (§ 6 odst. 6 ZDrZl), a povinností představenstva nebo kontrolní komise, vyplývající z § 28a ZdrZl, podat neprodleně Úřadu informaci o tom, že:

- a) družstevní záložna je nebo se stane platebně neschopnou, nebo
- b) družstevní záložně vznikly nebo vzniknou ztráty, které způsobily nebo mohou způsobit pokles poměru kapitálu k aktivům pod poměr stanovený Ministerstvem financí ČR dle § 11 ZDrZl.

Podle § 27 odst. 2 ZDrZl je záložna povinna zaslat Úřadu též schválené změny stanov.

6. Sankce

Úřad má ze zákona jisté sankční pravomoci, ovšem pouze ve vztahu k záložnám, nikoliv vůči Fondu, což je jeden ze zásadních nedostatků zákona, který v tomto směru nebyl dosud novelován.

Sankční oprávnění Úřadu lze rozdělit podle jejich druhu do několika kategorií (§ 28 odst. 1 ZDrZl). Prvým druhem jsou sankce *finanční* povahy, tj. udělení pokuty záložně do maximální výše 10.000.000 Kč. Dále mohou být uděleny sankce *administrativní* povahy:

- a) nařízení mimořádného auditu družstevní záložny,
- b) svolání členské schůze a určení bodů jejího programu,
- c) omezení nebo ukončení provozování nepovolených činností,
- d) nařízení výměny osob ve volených orgánech a ve vedení záložny; je sporné, zda může být vyžadována výměna pouze některé osoby, vícero osob nebo všech členů orgánu, patrně je však celou záležitost nutno vykládat *per racione legis* a konstatovat, že Úřad může vyžadovat výměnu jedné, více nebo všech osob v určitém orgánu,
- e) změna rozsahu povolení, a
- f) odejmutí povolení při přetrvávání závažných nedostatků v činnosti záložny nebo pokud záložna nezačala činnost do 12 měsíců ode dne udělení povolení anebo pokud po dobu 6 měsíců nepřijímá vklady a neposkytuje úvěry.

Třetí kategorií jsou sankce *hospodářské* povahy, kterými jsou:

1. omezení nebo zákaz některých činností záložny až na 120 dnů (včetně zákazu dispozice vkladatelů s jejich vklady),
2. vytvoření opravných položek a rezerv v odpovídající výši, a
3. úprava uhrazovací povinnosti členů.

Konečně poslední kategorií je zavedení *nucené správy* nad družstevní záložnou.³⁹

Kromě těchto sankcí je dále Úřad oprávněn a povinen provést kontrolu, zda záložna řádně vypočetla a odvedla povinný příspěvek do Fondu; pokud se tak nestalo, provede Úřad výpočet sám a nařídí záložně doplatit příslušný rozdíl (§ 16 odst. 1 ZDrZl).⁴⁰

Při ukládání jak vlastních sankcí, tak i opatření k napravení je Úřad omezen zákonem stanovenou promlčecí dobou, a to subjektivní lhůtou 1 roku ode dne, kdy se dozvěděl o rozhodných skutečnostech, a objektivní lhůtou 3 let ode dne, kdy tyto skutečnosti nastaly (§ 28 odst. 13 ZDrZl).

7. Odpovědnost za škody vzniklé při výkonu státního dozoru

Úprava odpovědnosti státu není ani po novele zdaleka bez problémů. Bylo by mnohem vhodnější, kdyby se režim odpovědnosti za škody způsobené Úřadem řídil zákonem č. 82/1998 Sb. Tak tomu ovšem bohužel není.

Pokud soud pravomocně rozhodne, že Úřad při výkonu státního dozoru porušením zákona způsobil majetkovou újmu, má záložna právo na náhradu této újmy ze státního rozpočtu (§ 23 odst. 2 ZDrZl). To je ovšem nešťastné a velmi komplikované řešení, neboť záložna se musí domáhat náhrady škody u soudu, což podle zákona č. 82/1998 Sb. není nezbytné. Pokud totiž Úřad způsobí škodu a stát je ochoten tuto skutečnost bez dalšího uznat a škodu uhradit, pak není soudní řízení vůbec nutné (§ 14 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb.). Soudní řízení má místo až tehdy, pokud stát svoji odpovědnost odmítá uznat, a to jako prostředek ochrany oprávněných nároků poškozeného, nikoliv jako apriorní podmínka.

Jinak řečeno, bez pravomocného rozhodnutí soudu stát škodu nahradit nemůže. Tím ovšem zákonodárce zcela zbytečně žene družstevní záložnu do sporu, který by nebyl nutný, a zvyšuje zatížení již tak přetížených soudů. Záložna je kromě toho povinna zaplatit soudní poplatky a další náklady řízení, k čemuž jsou zapotřebí nezanedbatelné prostředky. Bez nich pravomocné rozhodnutí soudu nezíská, neboť nebude-li soudní poplatek uhrazen, soud řízení zastaví. Družstevní záložna může sice požádat o osvobození od soudního poplatku (§ 138 OSŘ), na to však nemá právní nárok; záleží na úvaze soudu. Konečně, bude-li záložna ve věci úspěšná, může jí soud přiznat náhradu nákladů řízení podle § 142 a násl. OSŘ, kterou bude muset rovněž uhradit stát.

IX. Pojištění vkladů

1. Základní principy

Základním principem ochrany majetkových práv členů je princip *povinného pojištění vkladů v družstevních záložnách*. Zákon č. 87/1995 Sb. stanoví principy této ochrany i její limity. Z hlediska koncepčního je

³⁹ O problematice nucené správy nad družstevní záložnou bylo podrobně pojednáno ve stati *Dvořák, T. Nucená správa družstevních záložny*. Obchodní právo, 2002, č. 6, s. 2 a násl. Proto zde nadále této otázce nebude věnována pozornost.

⁴⁰ Zákon zjevně nepočítá s tou možností, že by záložna mohla odvést více, než kolik je povinna. V takovém případě však nelze zákon vykládat tím způsobem, že by záložna neměla nárok na vrácení případného přeplatku. V této souvislosti se nelze nepozastavit nad tím, že znění zákona nutně vyvolává dojem, že záložny jednají apriori vždy nepoctivě; to je ovšem dost tristní zjištění.

tento systém konstruován obdobně jako systém pojištění vkladů v bankách podle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů. Přesto však existuje řada dosti podstatných odchylek.

Z hlediska institucionálního je klíčovým prvkem systému Fond, který je koncipován jako právnická osoba *sui generis*, která není státním fondem a na jejíž činnost se nevztahují obecné předpisy o pojišťovnictví. Smyslem existence Fondu je pojištění vkladů členů družstevních záložen v zákonem stanoveném rozsahu; účast záložen na systému pojištění vkladů je *povinná* (§ 14 odst. 3 ZDrZl).

Fond je řízen tříčlenným představenstvem, jehož předsedu a členy jmenuje a odvolává ředitel Úřadu. Jejich funkční období je tříleté. Členy představenstva lze jmenovat opakovaně. Za výkon funkce nenáleží odměna, pouze náhrada nákladů vzniklých v souvislosti s výkonem funkce. Fungování Fondu upravuje jeho statut, který vydává představenstvo po předchozím souhlasu Úřadu a Ministerstva financí ČR.

2. Finanční zajištění systému

Zdrojem finančních prostředků Fondu jsou (§ 14 odst. 4 ZDrZl):

- a) povinné příspěvky od záložen,
- b) úhrady pohledávek, které má Fond vůči záložnám z titulu vyplacených náhrad za pojištěné vklady podle § 20 odst. 2 ZDrZl,
- c) půjčky od záložen; zákon tyto půjčky nijak blíže nespécifikuje (zejména nestanoví povinnost záložen k jejich poskytnutí), což reálně znamená, že tento zdroj prostředků je v podstatě iluzorní,
- d) pokuty a penále uložené Úřadem při výkonu státního dozoru,
- e) přebytky z ročního hospodaření Úřadu,⁴¹
- f) dary, a
- g) zisk z investování peněžních prostředků.

Základním zdrojem příjmů Fondu jsou tedy povinné příspěvky od záložen, když všechny ostatní zdroje jsou spíše hypotetické než reálné. Každá družstevní záložna je povinna odvést do Fondu roční příspěvek ve výši 0,5 % z pojištěných vkladů členů v záložně vedených v českých korunách nebo jiné měně (včetně připsaných úroků) na jméno, příjmení a datum narození nebo rodné číslo.⁴² Toto je také jediným reálným zdrojem finančních prostředků Fondu. Průměrný objem pojištěných vkladů záložna propočítá podle stavu těchto vkladů vždy ke konci příslušného kalendářního čtvrtletí v kalendářním roce, za který se příspěvek odvádí. Záložna nesmí provádět žádné převody mezi účty anebo vykonávat jiné manipulace s vklady, které by měly za následek snížení ročního příspěvku do Fondu. Úřad je oprávněn provést kontrolu záložny, a v případě, že bude zjištěno, že příspěvek nebyl odveden v řádné výši v důsledku účetních nebo jiných manipulací, nařídí záložně jej doplatit. Nesplnění této povinnosti je sankcionovatelné podle § 28 ZDrZl. Příspěvek musí být zaplacen nejpozději do 30. 4. běžného roku následujícího po kalendářním roce, za nějž je odváděn.

Jestliže prostředky Fondu nepostačují k výplatě zákonem stanovených náhrad, zvyšuje se výše příspěvku z 0,5 % na 1,5 %, a to poprvé za rok následující po roce, ve kterém prostředky Fondu nestačily k výplatě náhrad.

Úřad je povinen záložnám tuto skutečnost oznámit (§ 21 ZDrZl).

Celá právní úprava má jistý nedostatek; není totiž zřejmé, co se stane, pokud záložna zmíněné prostředky prostě neodvede. Zde existuje jediné možné řešení. Rozhodnutím vydaným ve správním řízení Úřadem bude tato povinnost záložně uložena. Problémem je, jak toto rozhodnutí exekučně vykonat. Jediným řešením je postup cestou výkonu rozhodnutí podle občanského soudního řádu nebo exekuce podle exekučního řádu. Exekuce prostřednictvím územních finančních orgánů není možná, neboť se v daném případě nejedná o exekuci daní, poplatků ani jiných sankcí, které by byly příjmem státního rozpočtu ČR, rozpočtů obcí nebo státních fondů podle § 1 zákona č. 337/1992 Sb.

Dalším zdrojem prostředků jsou úhrady pohledávek, které má Fond vůči záložnám z titulu vyplacených náhrad za pojištěné vklady. Tyto pohledávky mohou být sice značného rozsahu, jejich vymahatelnost je ovšem obvykle velmi nízká, neboť záložna, u které se muselo přistoupit k výplatě pojištěných vkladů jejím členům, nemusí být schopna úhrady být jen části této pohledávky. Pokud se záložna dostane do konkursu, jsou pohledávky Fondu pohledávkami druhé třídy (§ 14 odst. 7 ZDrZl).

Rovněž pokuty a penále udělené Úřadem záložně jsou příjmem Fondu (§ 28 odst. 11 ZDrZl). Výše těchto pokut je limitována až do výše 10.000.000 Kč, což je částka sice nemalá, avšak z hlediska požadavku na zajištění dostatečných prostředků na výplatu náhrad za pojištěné vklady z Fondu vcelku zanedbatelná. Kromě toho nelze na tento zdroj finančních prostředků spoléhat, neboť jde o finanční prostředky nepravidelné a nepředvídatelné.

3. Rozsah pojištění vkladů

Zákonný limit pojištění je stanoven na 90 % z vkladu, maximálně však 400 000 Kč jedné oprávněné osobě;⁴³ pojištěny jsou vklady vedené v českých korunách i v jiných měnách.⁴⁴

Z hlediska výpočtu konkrétní náhrady platí, že pro výpočet náhrady se sečtou všechny pojištěné vklady oprávněných osob u záložny, včetně jejich podílů na účtech vedených pro dva a více spoluvlastníků. Podíl spoluvlastníka účtu je přitom roven zlomku, v jehož čitateli je celková částka na účtu a ve jmenovateli počet spoluvlastníků. Od toho se ovšem odečítají vkladatelovy splatné závazky v českých korunách vůči záložně. Součástí pojištěného vkladu jsou i úroky z vkladu vypočtené ke dni zahájení plateb.

Ke dni zahájení plateb se nárok vkladatele vůči záložně snižuje o částku rovnající se jeho nároku na náhradu vůči Fondu. K témuž dni se Fond stává věřitelem záložny v rozsahu práv vkladatelů na plnění z Fondu. V případě ne-

⁴¹ Zde se objevuje zjevný rozpor zákona, kdy podle § 14 odst. 5 ZDrZl jsou přebytky z hospodaření Úřadu příjmem Fondu, a zároveň přitom podle § 22 odst. 5 ZDrZl zůstávají Úřadu. Tento problém je však nanejvýš teoretické povahy, neboť v praxi nelze žádné přebytky očekávat.

⁴² Nebo identifikační číslo.

⁴³ Novela č. 406/2001 Sb. změnila dikci § 14 odst. 5 ZDrZl tak, že nárok na náhradu mají oprávněné osoby, kterými jsou členové záložny a další zákonem určené osoby. Pod tímto pojmem je v souladu s § 4 odst. 6 ZDrZl třeba chápat i osoby, jejichž členství v záložně za jejího trvání zaniklo, a dědice členů a bývalých členů. To ovšem bylo možno dovodit již před novelou.

⁴⁴ Náhrada se však poskytuje pouze v české měně.

dostatku finančních prostředků ve Fondu se nároky vkladatelů na náhradu uspokojí poměrně dle výše jejich nároků; zbývající část nároků Fond uspokojí poté, co bude mít dostatek finančních prostředků. Tento nárok vkladatelů na doplacení se nepromlčuje. Nárok na náhradu se při opožděné výplatě neúročí. Výplata vkladatelů se provádí v pořadí podle data vzniku jejich nároku na náhradu škody. Nárok vkladatelů na výplatu náhrad z Fondu má přitom přednost před splácením jiných nároků (§ 20 ZDrZl).

Fond poskytne náhradu za pojištěný vklad oprávněné osobě až poté, co obdrží písemné sdělení Úřadu o neschopnosti záložny dostát svým závazkům vůči vkladatelům za zákonných a smluvních podmínek. Nárok na náhradu však nevznikne dříve, než záložna, která není schopna dostát závazkům vůči svým oprávněným osobám, prokáže Úřadu, že její členové se podíleli na úhradě ztráty v rozsahu své uhrazovací povinnosti určené ve stanovách. Ztráta musí být zjištěna účetní závěrkou provedenou v souvislosti s neschopností záložny dostát svým závazkům; účetní závěrka nesmí být starší než 3 měsíce. Způsobitelným důvodem pro výplatu náhrady z Fondu není pozastavení nakládání členů s jejich vklady v rámci nucené správy.

Podklady pro určení, kdo má nárok na náhradu za pojištěný vklad, je Fondu povinno předat představenstvo záložny; nesplnění této povinnosti je sankcionovatelné. Odpovědným osobám může Úřad uložit pokutu až 1 milion Kč, a to i opakovaně (§ 17a ZDrZl). Fond je před zahájením výplat povinen předložené údaje zkontrolovat a ověřit oprávněnost vznesených nároků na náhrady.

Z ustanovení § 17 odst. 2 ZDrZl plyne povinnost Fondu určit den zahájení výplaty a vhodným způsobem jej zveřejnit. Zákon neřeší, co se považuje za vhodný způsob zveřejnění. Lze mít za to, že za vhodný způsob zveřejnění je možno považovat zveřejnění v celostátně distribuovaných denících. Zjevně přitom nevyhovuje publikace v Obchodním věstníku, neboť členové záložny, jichž se tato záležitost nejvíce dotýká, nejsou obvykle podnikateli. Je pravdou, že podle § 769 ObchZ je povinnost zveřejnění zákonem požadovaných údajů splněna jejich zveřejněním v Obchodním věstníku, lze však mít za to, že ustanovení § 769 ObchZ nelze mechanicky aplikovat i na plnění povinnosti zveřejnění dne zahájení výplaty z Fondu, a to za situace, kdy o tom zákon č. 87/1995 Sb. jako *lex specialis* ničeho nestanoví. To plyne tím spíše, že zákon hovoří o povinnosti den zahájení výplaty *vhodně* zveřejnit. Podle všeho by z hlediska žádoucí informovanosti dotčených osob bylo nejvhodnější, aby předmětné sdělení bylo zveřejněno jak v Obchodním věstníku, tak alespoň v jednom celostátně vycházejícím periodiku.

4. Investiční limity Fondu

Fond může dle § 21 ZdrZl ukládat peněžní prostředky pouze do:

- a) vkladů u bank,
- b) státních dluhopisů a dluhopisů, za něž se stát zaručil,⁴⁵
- c) dluhopisů emitovaných Českou národní bankou,
- d) hypotečních zástavních listů, a
- e) dluhopisů emitovaných centrálními bankami členských států OECD, za které převzaly tyto státy záruku.⁴⁶

5. Státní dozor nad Fondem

Ve vztahu k Fondu disponuje Úřad následujícími kontrolními oprávněními:

- a) Úřad schvaluje roční rozpočet Fondu,
- b) ředitel Úřadu jmenuje a odvolává předsedu a ostatní členy představenstva Fondu; jeden z členů představenstva je přitom jmenován ze zaměstnanců Úřadu, a
- c) Úřad vydává předchozí souhlas se statutem Fondu a s jeho změnami a doplňky.

Reálné pravomoci Úřadu vůči Fondu nejsou příliš velké. Úřad sice může jmenovat a odvolávat členy představenstva, avšak nemá žádné účinné prostředky, jak tyto osoby motivovat k řádnému plnění jejich povinností. S obsazením těchto míst může nadto nastat nezanedbatelný problém: za výkon funkce člena představenstva totiž nenáleží odměna, a jak známo, neplacené funkce se obsazují nejhůře, tím spíše, že opravdu kvalifikovaní odborníci se snadno uplatní v jiných, dobře placených funkcích.

6. Důsledky insolvence Fondu

V této souvislosti se naskytá rovněž otázka, co se stane, pokud požadavky vkladatelů na výplatu náhrad za pojištěné vklady vůči Fondu přesáhnou objem prostředků, který bude mít tento reálně k dispozici, resp. co se stane bude-li Fond zcela bez prostředků.

Fond je zřízen zákonem jako právnická osoba, která se zapisuje do obchodního rejstříku; tato nedomyšlená konstrukce má za následek, že Fond má postavení podnikatele, což je ovšem teoreticky pochybené. Není však státním fondem ve smyslu zvláštních předpisů, z čehož plyne jediný možný závěr, totiž že na něj může být prohlášen konkurs, popř. povoleno vyrovnání. Na druhé straně však je Fond zřízen zákonem, což má za následek nemožnost jeho zániku jiným způsobem, než změnou zákonné díkce.

To ovšem neřeší situaci vkladatelů záložny, která se ocitla ve stavu neschopnosti splnit své závazky. Skutečností je, že nebude-li mít Fond dostatek prostředků k úhradě nároků vkladatelů, popř. bude-li na něj prohlášen konkurs, pak vkladatelé neobdrží náhradu vkladů buď vůbec, anebo ji obdrží jen částečně, neboť stát není povinen Fondu jakkoliv pomáhat.

X. Místo závěru

Jak je z této studie zjevné, právní úprava družstevních záložny harmonizací s právem Evropské unie naléhavě potřebuje. To platí i při vědomí toho, že pro řadu záložny bude přijetí harmonizační novely s vysokou měrou pravděpodobnosti znamenat jejich zánik.

⁴⁵ Podle § 73 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech státu, ve znění pozdějších předpisů, ovšem platí, že stát je oprávněn se zaručit za splacení dluhopisu pouze tehdy, pokud tak stanoví zvláštní zákon. Z toho plyne, že za jiné než státní dluhopisy se stát může zaručit jen prostřednictvím zvláštního zákona.

⁴⁶ Členskými státy OECD jsou: Austrálie, Belgie, Česká republika, Dánsko, Finsko, Francie, Island, Irsko, Itálie, Japonsko, Kanada, Korea, Lucembursko, Maďarsko, Mexiko, Nizozemí, Norsko, Nový Zéland, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Recko, SRN, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, USA a Velká Británie (cit. dle Balaš, V., Šturma, P. Kurs mezinárodního ekonomického práva. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 68.)

Diskuse

Nestrannost a nezávislost notáře, *numerus clausus* a územní organizace notářství

JUDr. Karel Wawerka*

Podstata notářského povolání na celém světě je hybridní: vykazuje rysy soudcovské profese, současně však notář působí na vlastní účet a notářství se tím podobá advokátské profesi. Lze se tázat, proč zrovna notářství má takovou – dalo by se říci kompromisní – povahu. Ani soudce, ani advokát. Ani ryba, ani rak. Jaký je smysl takového postavení notářství?

Odpověď na tuto otázku nalezneme jen tehdy, jestliže se zamyslíme nad smyslem, cílem, účelem notářské profese. Je ovšem důležité předeslat, že notář se na rozdíl od soudce či advokáta pohybuje výlučně v oblasti soukromého (majetkového) práva (nikoli tedy práva veřejného). V této oblasti pak nemá stejné postavení jako advokát, nemá sloužit konkrétnímu žadateli o notářský úkon, ale má sloužit něčemu daleko podstatnějišmu, tj. zájmu obecnému, zájmu na tom, aby v soukromoprávní oblasti nedocházelo ke zbytečným konfliktům, ke zbytečným soudním sporům.

Předcházet právním sporům v konkrétních notářských úkonech lze prostě – tím, že notářské úkony, především notářské zápisy, budou v souladu s právním řádem, že budou platné. To však předpokládá jednak hlubokou znalost právního řádu, a jednak i hlubokou znalost konkrétního případu. Co je však nejpodstatnější, předpokládá to absenci jakékoli osobní (především finanční) angažovanosti notáře v dané věci, kterou vystihují právě pojmy nestrannost a nezávislost notáře.

Nejdříve uvedu negativní definici těchto pojmů. Nestrannost a nezávislost notáře *rozhodně* neznamená, že by notář neměl poptávce po notářských úkonech vyhovovat s co největším zaujetím. Naopak však pozitivně tyto pojmy znamenají, že pro notáře *musí* být nejpodstatnějším zájmem právní perfektnost úkonu, jeho odolnost v čase, nikoli konkrétní bezprostřední majetkové výhody žadatele o notářský úkon. Současně ovšem platí, že právní perfektností úkonu notář slouží především samotnému žadateli o notářský úkon, neboť ten se pak o perfektní notářský úkon může opřít v dobách dobrých i zlých.

Advokát o své příjmy musí bojovat cestou konkurence. To znamená, že o advokáta, který lépe hájí zájmy svých klientů, je i větší zájem a tento advokát má i vyšší příjmy. U notáře však tato rovnice funguje jinak. Aby mohl být notář nestranný a nezávislý, nemůže podléhat plné konkurenci; konkurence mezi notáři navzájem musí být omezena, notář se nesmí stát loutkou v rukou zájemců o notářský úkon.

U notáře je tedy nutno zajistit, aby co nejvíce vydělal ten notář, který podává právně perfektní notářské úkony, které jsou nestranné a nezávislé. Notář proto – na rozdíl od advokáta – musí disponovat prostředky, které mu umožňují jeho nestrannost a nezávislost garantovat. Jsou to prostředky, které notáře na jedné straně omezují a na straně druhé zvýhodňují.

Základním prostředkem v tomto směru je vedle pevného notářského tarifu hlavně územní soudní organizace notářství, neboť úloha nezávislého a nestranného notářství je podobná úloze nezávislých a nestranných soudů. Právě nestrannost a nezávislost notáře je to základní, co notáře spojuje s justicí; je to důvod, proč se notářství stejně jako soudy nachází pod přímým dohledem ministerstva spravedlnosti.

Proč právě územní organizace notářství a princip „*numerus clausus*“ (tj. pevně stanovený počet notářů) umožňuje nestrannost a nezávislost notáře? Jedním z nástrojů nezávislosti a nestrannosti soudů je jejich místní příslušnost v konkrétních věcech. Tento prostředek zaručuje, že soudce (soud) není osobně angažován v konkrétní věci, neboť si takovou věc nevybírá, ale případně mu na základě předem daného klíče.

Obdobný princip by v zásadě, byť nikoli tak rigorózně jako v soudnictví, měl platit i v nestranném a nezávislém notářství. Rozdělení práce podle předem daného územního principu zajišťuje odpovědnost notáře za jeho obvod, o jehož záležitosti má ve své činnosti především pečovat. Územní princip oslabuje případné úvahy, že by snad notář mohl být v konkrétní věci osobně angažován. Územní princip také lépe umožňuje odpovědnost příslušné regionální notářské komory za stav vyřizování notářské agendy v jejím obvodu.

Stejně jako soudy musí ve své rozhodovací činnosti dbát o to, aby právní věci týkající se jejich obvodu byly nestranně a nezávisle posouzeny, tak i notář má povinnost dbát o to, aby především záležitosti jeho obvodu byly včas a kvalitně vyřizovány. Této myšlence také odpovídá institut tzv. úředních dnů notáře, které slouží k tomu, aby notář co nejlépe vyhovoval poptávce po notářských úkonech po celém jeho územním obvodu.

Je současně jasné, že územní organizace notářství je jedním z prostředků, jimiž je notář ekonomicky saturován za to, že jeho možnosti v prostředí konkurence mezi notáři jsou omezené. Právě pravidelný přísun věcí především z jeho obvodu notáři umožňuje, aby byl ekonomicky zajištěn a nebyl ekonomicky motivován k postupu, které by se dostaly do rozporu s principy nestrannosti a nezávislosti notáře.

Na závěr si dovolím ještě připomenout, že výše uvedené principy v žádném případě nesmí a nemohou znamenat, že by notář neměl pružně vyhovovat celému spektru poptávky po notářských úkonech. To je jeden ze základních a zcela nezbytných předpokladů celé činnosti notáře. Jde jen o to, aby prováděné úkony vždy také odpovídaly zákonům a principům nestrannosti a nezávislosti notáře.

Rád bych proto shrnul, že

- (1) notářství jako specifický právní institut slouží především předcházení soudním sporům v občansko-právní oblasti, zahrnující i obchodní právo,
- (2) notářství může plnit své základní poslání uvedené sub (1) jen jako institut, který je ve své činnosti nezávislý a nestranný,
- (3) notářství může být nezávislé a nestranné jen tehdy, je-li konkurence mezi notáři omezena,
- (4) konkurence mezi notáři může být omezena jen tehdy, fungují-li tyto mechanismy

* Autor je notářem v Praze.

- a) platí princip stanoveného počtu notářů (*numerus clausus*) a za činnost notáře je hrazena fixně stanovená odměna,
- b) platí územní princip v činnosti notáře, tj. notář je odpovědný za plné uspokojování poptávky po všech notářských službách především v obvodu okresního soudu, v němž byl do svého úřadu jmenován, a současně má zajištěnou poptávku po své činnosti především z tohoto obvodu.

Smyslu své činnosti může notářství tedy dosáhnout jen tehdy, je-li nezávislé a nestranné, a nezávislé a nestranné může být notářství pouze tehdy, platí-li územní princip jeho činnosti, pevný notářský tarif a další zásady omezující sice plnou konkurenci mezi notáři, ale současně směřující k plnému, kvalitnímu, nestrannému a nezávislému uspokojování veškeré poptávky po notářských službách.

K odstranění nejistoty o vlastnickém právu

Mgr. Ing. Petr Baudyš*

V čísle 1/2003 časopisu Soudní rozhledy bylo publikováno rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4.9.2002, sp. zn. 22 Cdo 655/2001. Rozhodnutí se zabývalo případem, který není v České republice nikterak výjimečný. Nahlédneme-li do odůvodnění citovaného rozsudku, zjistíme, že na počátku případu stála neznalost platného práva. Aktéři našeho případu totiž zjevně neznali ustanovení zákona č. 367/1990 Sb., o obcích (obecního zřízení), konkrétně jeho ustanovení § 4 odst. 1, které znělo:

„Obec jako právnická osoba vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývajících.“

Neznali ani ustanovení § 58 odst. 6 zákona o obcích, které výslovně uvádělo:

„Všechny listiny, které jsou vyhotoveny orgány obce a týkají se otázek samostatné působnosti obce, se v záhlaví označují uvedením slova „Obec“ („Město“) a názvem obce či města; jde-li o listiny vyhotovené orgány městských obvodů nebo městských částí v územně členěných statutárních městech, označují se v záhlaví uvedením shora „Městský obvod“ nebo „Městská část“ s uvedením názvu města a názvu obvodu města nebo městské části. Všechna písemná opatření starosty, zástupce (zástupců) starosty, obecní rady a jejích orgánů v otázkách přenesené působnosti se v záhlaví označují „Obecní úřad“ („Městský úřad“, „Magistrát“, „Úřad městské části“) s uvedením názvu obce či města.“

Z citovaných ustanovení je zřejmé, že v občansko-právních vztazích měla obec vystupovat svým vlastním jménem, tedy jménem obce. Pod označením obecního úřadu směla vykonávat pouze přenesenou působnost.

Přesto v roce 1991 došlo k uzavření kupní smlouvy, kterou byly převáděny nemovitosti do vlastnictví fyzické osoby, ve které za prodávající stranu vystupoval obecní úřad. Z citovaných ustanovení zákona o obcích je naprosto zřejmé, že obecní úřad nemohl být ve smlouvě označen jako prodávající, ale namísto něho měla jako prodávající vystupovat obec. Právní vada uzavřené smlouvy a její rozpor se zákonem jsou tedy naprosto nepochybné. Přesto byla smlouva řádně registrována tehdejšími státními notářstvími. Tehdejšímu středisku geodézie, které vedlo evidenci nemovitostí, v případě registrované smlouvy nezbylo nic jiného než zapsat do

evidence nemovitostí jako vlastníka kupujícího uvedeného ve smlouvě, byť by si o vadách smlouvy myslelo cokoli. Zápisy do evidence nemovitostí se totiž tehdy prováděly na základě tzv. evidenčního principu, který dnes v katastru přetrvává při zápisech prováděných záznamem.

Ten, kdo koupil nemovitost od obecního úřadu, byl tedy přes zjevnou vadu smlouvy zapsán jako vlastník do bývalé evidence nemovitostí a je i nyní zapsán jako vlastník koupené nemovitosti v katastru nemovitostí. Lze uvést, že tato situace není nikterak výjimečná, protože neznalost platného práva byla v době překotných změn v roce 1991 poměrně rozšířena. V dané věci ovšem následně došlo k tomu, že si obec uvědomila zmíněnou vadu smlouvy, a zastupitelstvo obce rozhodlo, že na zapsaného vlastníka nemovitosti podá k soudu žalobu, aby soud určil, že obec je stále vlastníkem nemovitosti, protože k jejímu převodu došlo na základě smlouvy uzavřené v rozporu se zákonem, a tedy na základě smlouvy neplatné. Zastupitelstva obcí se však vždy po volbách obměňují, a nově zvolené zastupitelstvo podanou žalobu vzalo zpět. Zapsaný vlastník nemůže ovšem mít žádnou jistotu, zda nedojde po dalších obecních volbách k nové obměně obecního zastupitelstva a k novému podání žaloby na určení právního vztahu k nemovitosti. Navíc při případném prodeji dotyčné nemovitosti bude povinen kupujícího upozornit na možné právní vady nemovitosti, a okolnost, že jeho zapsané vlastnické právo je podloženo pochybnou nabývací listinou, právní vadou nemovitosti nepochybně je. Nepodaří-li se však zapsanému vlastníku tuto vadu při prodeji před kupujícím utajit (a o to by se ani neměl pokoušet), stane se nemovitost jen velice obtížně prodejnou. Zapsaný vlastník nemá ani možnost vlastnické právo k nemovitosti nabýt vydržením, protože se o právní vadě nabývacího jednání prokazatelně dozvěděl před uplynutím lhůty potřebné pro vydržení vlastnického práva k nemovitosti. Postavení zapsaného vlastníka je tedy velice vratké a jeho vlastnické právo zapsané v katastru je pochybné.

Na sporná nebo pochybná práva pamatuje ustanovení § 585 a násl. ObčZ o narovnání. Konkrétně první věta ustanovení § 585 odst. 1 ObčZ říká:

„Dohodou o narovnání mohou účastníci upravit práva mezi nimi sporná nebo pochybná.“

Popsanou pochybnost by tedy zdánlivě bylo možné odstranit dohodou mezi obcí a zapsaným vlastníkem o narovnání, popřípadě o uznání vlastnického práva. Je však třeba konstatovat, že mezi určitou částí odborné právní veřejnosti panuje zásadní odpor k možnosti řešit sporné nebo pochybné právní vztahy k nemovitostem dohodou o narovnání či uznání vlastnického práva. V tomto směru lze odkázat na diskusi, která na dané téma probíhala v nedávné minulosti na stránkách časopisu Ad notam. Proto by zapsaný vlastník ani uzavřením takové dohody nezískal úplnou jistotu o svém vlastnictví.

Aby v katastru zapsaný vlastník před prodejem nemovitosti zjistil, jak to s jeho vlastnickým právem k nemovitosti vlastně je, podal k soudu žalobu o určení vlastnického práva k nemovitosti. Soudy jednotlivých stupňů se na základě podané žaloby intenzivně zabývaly otá-

* Autor je pracovníkem legislativního odboru Českého úřadu zeměměřického a katastrálního.

kou, zda má žalobce na určení vlastnického práva k nemovitosti naléhavý právní zájem. Tuto otázku rozřešil teprve Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí citovaném v úvodu tohoto článku, z jehož odůvodnění uvádím:

„Naléhavý právní zájem na určení vlastnictví k nemovitosti může mít i osoba zapsaná v katastru nemovitostí jako vlastník, je-li její nabyté právo k nemovitosti kvalifikovaně zpochybněno převodcem a není-li přitom dán důvod k žalobě na plnění. Naléhavý právní zájem na určení je dán zejména tehdy, kdy by bez tohoto určení stalo jeho právní postavení nejistým. Nejvyšší soud již v rozhodnutí publikovaném v časopise Soudní judikatura pod číslem 21, ročník 1997, zaujal názor, že určovací žaloba je preventivního charakteru a má místo jednak tam, kde její pomocí lze eliminovat stav obrození práva či nejistoty v právním vztahu a k odpovídající nápravě nelze dospět jinak, jednak v případech, kdy určovací žaloba účinněji než jiné právní prostředky vystihuje obsah a povahu příslušného právního vztahu a jejím prostřednictvím lze dosáhnout úpravy, tvořící určitý právní rámec, který je zárukou odvrácení budoucích sporů účastníků. V daném případě má rozhodnutí o požadovaném určení pro žalobce preventivní význam, neboť se jím vytvoří pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu a předejde se tak případným dalším žalobám. Nelze pominout, že vlastnictví žalobců bylo již jednou zpochybněno v soudním řízení, které bylo zastaveno z formálních důvodů. Není vyloučeno, že žalovaná obec, jejíž vůli vyjadřuje obměňované zastupitelstvo, bude později jiného názoru, než v době rozhodování odvolacího soudu, a uplatní u soudu návrh, aby bylo určeno, že vlastníkem je ona s tím, že žalobci sporné nemovitosti nenabyli platně. Nalézacímu soudu by pak nezbylo, než se otázkou platnosti převodní smlouvy jako otázkou předběžnou zabývat. Přitom nelze předem říci, zda by převodce byl či nebyl v tomto sporu úspěšný. Nelze nevidět ani skutečnost, že obě strany mají zájem na tom, aby vlastnictví ke sporným nemovitostem bylo postaveno najisto. Nelze přehlédnout, že i soud prvního stupně v této věci považoval předmětné kupní smlouvy za neplatné.

S obledem na uvedenou závěr, že žalobci mají naléhavý právní zájem na požadovaném určení svého vlastnického práva k označeným nemovitostem ve smyslu § 80 písm. c) OSŘ.

Tolik k věci Nejvyšší soud ČR. Pokud se jeho judikatura v případě možnosti řešení sporných či pochybných vztahů bude vyvíjet naznačeným směrem, vytvoří se tím možnost pro řešení mnoha nejasných případů. Jak již bylo uvedeno, dosahovala neznalost právních předpisů v období počátků privatizace značných rozměrů. To, že místo obce vystupoval v občanskoprávním jednání „obecní úřad“, nebylo ničím výjimečným. Lze se s tím ostatně občas setkat i v současnosti. V hektické době počátků podnikání vystupovaly rovněž fyzické osoby běžně pod názvem „Restaurace Boženka“, „Autoservis u nádraží“, apod., ač jim zákon výslovně ukládal vystupovat pod svým jménem a příjmením. Obchodní společnosti zase běžně užívaly jiného označení formy společnosti, než jaké měly zapsáno v obchodním rejstříku, ač jim zákon výslovně ukládal užívat dodatek, který mají v obchodním rejstříku zapsán (např. místo zapsaného „spol. s.r.o.“ pouze „s.r.o.“). Příklady běžné neznalosti práva a z toho vyplývajících právních vad ve smlouvách uzavřených o nemovitostech bychom si mohli uvést celou řadu. Přitom dnešní zápisy v katastru mají často oporu právě v listinách, které trpí uvedenými vadami. Že se jedná o právní vady listin, je přitom nepochybné. Nejisté ovšem je, a vyjádřil to i Nejvyšší soud ČR, zda je ta která vada takového charakteru, že způsobuje neplatnost celého nabývacího jednání, či nikoli. V daném případě soud připustil, že vlastník zapsaný v katastru má právo na odstranění pochybnosti v této věci soudem na základě žaloby určovací v případě, že jeho vlastnictví bylo již pře-

vodcem zpochybněno. Je otázkou, zda ti, kteří vědí o vadách svého nabývacího jednání, ale jejich zapsané právo dosud zpochybněno nebylo, mají také právo na odstranění pochybností o svém vlastnictví. Nelze totiž nikdy vyloučit, že jejich zapsané vlastnictví bude zpochybněno v budoucnu.

Na popsáném případě lze dokumentovat ještě jedno nebezpečí, které vyplývá z ustálené judikatury při výkladu našich právních předpisů. Je otázkou, jaké by mělo důsledky, pokud by soudy v daném případě dospěly k závěru, že smlouva je neplatná a vlastníkem sporných nemovitostí je stále obec, která vlastníkem být nikdy nepřestala. V občanském zákoníku jsou sice ustanovení o tom, jak mají strany postupovat v případě, že si poskytl plnění na základě neplatné smlouvy. Jedná se o ustanovení o bezdůvodném obohacení. Že by se na danou věc měla vztahovat, vyplývá jednoznačně z ustanovení § 451 odst. 2 ObčZ, kde je uvedeno, že bezdůvodným obohacením je majetkový prospěch získaný plněním z neplatného právního úkonu. Jak se má v případě bezdůvodného obohacení postupovat, vyplývá opět jednoznačně z ustanovení § 457 ObčZ, které říká:

„Je-li smlouva neplatná nebo byla-li zrušena, je každý z účastníků povinen vrátit druhému vše, co podle ní dostal.“

V případě, že si strany poskytl vzájemně plnění na základě neplatného právního úkonu, měly by si tedy tato plnění vzájemně vrátit.

Z ustálené judikatury však víme, že nemovitost, kterou nabyt někdo na základě neplatné smlouvy, se nevrací. Vlastnictví k této nemovitosti totiž podle ustálené judikatury na nabyvatele zapsaného v katastru nikdy nepřešlo, a vlastníkem je stále převodce. Závadný stav se tedy neodstraní tím, že by nabyvatel podle neplatné smlouvy převodci tuto nemovitost vrátil, ale tím, že soud deklaratorně určí, že převodce je stále vlastníkem neplatně převedené nemovitosti a že jejím vlastníkem nikdy být nepřestal. Na základě takového deklaratorního rozhodnutí se provede do katastru zápis převodcova vlastnictví záznamem.

Převodce má ovšem i peníze zaplacené na úhradu kupní ceny, a je-li smlouva neplatná, jsou tyto peníze rovněž bezdůvodným obohacením. Má tedy povinnost tyto peníze vrátit kupujícímu podle neplatné smlouvy. Neučiní-li tak dobrovolně, může se kupující domáhat vrácení peněz žalobou na plnění. Podívejme se v této souvislosti na ustanovení § 101 ObčZ, které uvádí:

„Pokud není v dalších ustanoveních uvedeno jinak, je promlčecí doba tříletá a běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé.“

Položme si tedy otázku, kdy mohl kupující o vrácení peněz poskytnutých podle neplatné smlouvy poprvé požádat. Pokud byla smlouva neplatná od samého počátku, mohl tak učinit zřejmě již v okamžiku, kdy na základě neplatné smlouvy poskytl peníze. Právě tak se prodávající mohl již v době, kdy byla na základě neplatné smlouvy převedena nemovitost, domáhat určení svého vlastnictví. Vlastnické právo je však nepromlčitelné. Právo na vrácení peněz se naproti tomu promlčí po uplynutí tříleté lhůty od okamžiku, kdy mohlo být uplatněno poprvé. V našem případě se tedy podle ustálené judikatury může převodce podle neplatné smlouvy domáhat úspěšně určení svého vlastnického práva. Pokud na něm bude požadováno vrácení peněz zaplacených na úhradu kupní ceny, mohl by převodce zřejmě naproti tomu uplatnit úspěšně námitku promlčení.

Takový závěr, kdy převodci podle neplatné smlouvy zůstane vlastnické právo k nemovitosti a zároveň mu zůstanou i peníze poskytnuté na úhradu kupní ceny, je ovšem nepochybně v příkrém rozporu s dobrými mravy a s obecnou představou o spravedlnosti. Uvedenému nespravedlivému řešení se lze ovšem vyhnout jedině tak, že bychom považovali povinnost vrátit si plnění poskytnuté na základě neplatné smlouvy za povinnost vzájemnou, za synalagmatický vztah, tak jak to ostatně předpokládá ustanovení § 457 ObčZ.

Ze zahraničí

Slovenské notářství deset let po privatizaci

*JUDr. Karel Wawerka**

Osudy slovenského notářství jsou nám velmi blízké. Není divu, neboť právní a lidské osudy českých a slovenských notářů jsou těsně spjaty.

Toto sepětí se letos projevilo ve dvou podobách. Slovenští notáři, stejně jako notáři čeští, letos v květnu slavili desáté výročí svého návratu ke klasické podobě notářství, k němuž došlo v obou zemích po vzájemné úzké spolupráci českých a slovenských notářů dne 1. 1. 1993.

Slovenští notáři na počátku května 2003 tedy uspořádali mezinárodní konferenci – 3. slovenské notářské dny, které proběhly v Bratislavě za hojné mezinárodní i slovenské účasti. České notáře na konferenci zastupovala delegace v čele s prezidentem Notářské komory České republiky dr. Martinem Foukalem a jejím viceprezidentem dr. Miloslavem Jindřichem, jehož zásluhy o privatizaci českých i notářských notářství byly na konferenci oceněny vyznamenáním. Mezinárodní účast podtrhla skutečnost, že akci byli přítomni stávající i předchozí prezidenti Mezinárodní unie latinských notářství a zástupci mnoha světových notářství.

Historie slovenského notářství byla v době do roku 1950 právně odlišná od historie naší, neboť institut veřejného notáře byl na území Slovenska zřízen zákonem z roku 1875.

Slovenské notářství od své privatizace před deseti lety zažívá rušné období. Slovenským notářům se daří uvádět do praxe centrální informační systém, který zahrnuje celkem pět druhů registrů. České notáře bude zřejmě především zajímat notářský centrální registr notářských zápisů a notářský centrální registr ověřených podpisů. V praxi to pro notáře znamená zejména revoluční skutečnost, že každý notářský zápis či každé ověření podpisu získává elektronickou cestou jednotné číselné označení v rámci celého Slovenska, tj. notářské zápisy a legalizace jsou číslovány na Slovensku jednotně jedinou číselnou řadou. Slovenští notáři si od této změny slibují především možnost každého občana veřejně si na internetových stránkách ověřit, zda ten či onen notářský zápis či ta či ona vidimace byla provedena.

Za pozornost stojí dále centrální registr určitých právnických osob, který souvisí s právní úpravou platnou na Slovensku, podle níž může fyzická osoba 1% ze své za-

placené daně z příjmů určit ve prospěch neziskových organizací evidovaných prostřednictvím zvláštního druhu notářského zápisu.

Zástavní práva movitých věcí nevznikají jako v České republice notářským zápisem, avšak notáři registrují v notářském centrálním registru těchto práv jejich existence.

Celkově lze konstatovat, že slovenským kolegům se díky zavedení celého systému centrálních registrů podařilo zvýšit prestiž notářství, která zlepšuje jeho pozici do budoucna. Díky spolupráci s firmou Siemens je zajištěna jednotnost elektronického vybavení jednotlivých notářských kanceláří i jednotný systém oprav tohoto vybavení.

Předmětem slavnostního jednání mezinárodní konference se stala celková rekapitulace historických zdrojů i současného postavení slovenského notářství, jak tato zazněla ve vystoupení prezidenta Notářské komory Slovenské republiky dr. Štefana Kutěniče. Viceprezident Notářské komory Slovenské republiky dr. Karol Kovács pak analyzoval stav zavádění výše uvedených centrálních registrů, který byl následně i názorně předváděn. 3. slovenské notářské dny vyvrcholily závěrečným setkáním účastníků v Trnavě, která je sídlem slovenského primase arcibiskupa Sokola, univerzity i Slovenské notářské akademie.

Tradičně přátelsky vyznělo také setkání prezidií Notářské komory České republiky a Notářské komory Slovenské republiky ve dnech 12.-14. června v Košicích. V historicky cenném centru východního Slovenska se podařilo navázat na předchozí přátelská setkání, z nichž poslední proběhlo před rokem na Velehradě.

Předmětem společného jednání se stala výměna vzájemných zkušeností s důrazem na informace dr. Martina Foukala a dr. Miloslava Jindřicha o aktuální situaci zejména v české legislativě a dále na výše uvedené poznatky slovenských notářů ze zavádění rozsáhlého systému centrálních registrů na Slovensku. Diskuse byla velmi bohatá a slovenští notáři konkrétně odpovídali na četné dotazy i některé pochybnosti svých českých kolegů.

Čeští zástupci se mohli při návštěvě notářské kanceláře v Košicích osobně seznámit s praktickou aplikací uvedených systémů a mohli konstatovat, že z hlediska časového nečiní nový systém číselného označení legalizací potíže.

Společenskou stránku setkání tradičně obohatilo tenisové utkání reprezentantů slovenské i české strany.

Je možno konstatovat, že po deseti letech samostatné cesty českých a slovenských notářů se každá ze stran ubírá cestou, kterou lze inspirativně využít pro potřeby strany druhé.

Soudní rozhodnutí

Okolnosti rozhodné pro určení, že zůstavitel byl ke dni úmrtí vlastníkem věci

Dědic se může domáhat určení, že zůstavitel byl ke dni úmrtí vlastníkem věci. Toto určení se vztahuje ke dni smrti zůstavitele, a okolnosti nastalé později na něj nemohou mít vliv.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8. dubna 2003, sp. zn. 22 Cdo 1977/2001

Z odůvodnění: Žalobce se domáhal určení, že jeho rodiče, J. a F. S., k datu svého úmrtí vlastnili ve výrocích vyjmenované nemovitosti. Uváděl, že na určení má naléhavý právní zájem, neboť jeho rodiče nejsou v katastru nemovitostí vedeni jako vlastníci nemovitostí a bez navrženého rozhodnutí není možno dodatečně projednat dědictví. Rodiče nemovitosti získali tzv. přidělovou listinou ze 17. 5. 1948. Na základě prohlášení o vzdání se přídělu z 30. 9. 1960 ve prospěch státu bylo v příslušné pozemkové knize vloženo vlastnické právo pro stát, ale prohlášení o vzdání se přídělu podepsal pouze J. S., nikoliv také F. S. Proto vlastnictví sporných nemovitostí nikdy na stát nemohlo přejít.

Soud prvního stupně určil, že zemřelý J. S. a zemřelá F. S. byli ke dni úmrtí, to je 9. 3. 1970 J. S., 1. 7. 1972 F. S., podílovými spoluvlastníky části pozemkových parcel v rozsudku uvedených, dále zamítl ve vztahu k žalovanému 2) žalobu, aby soud určil, že zemřelý J. S. a zemřelá F. S. byli k datu svého úmrtí vlastníky parcel v rozsudku uvedených. Dále zamítl ve vztahu ke všem žalovaným žalobu, „aby soud určil, že pozemky jsou předmětem dědictví po zemřelých J. a F. S.“. Soud prvního stupně vyšel ze skutečnosti, že žalobcovi rodiče nabyli vlastnictví ke sporným nemovitostem přídělem, a protože prohlášení o vzdání se přídělu žalobcova matka nepodepsala (to za ni podepsal patrně žalobcův otec), jejich vlastnictví nezaniklo. Vlastnické právo nepřešlo na žalované ani vydržením; v tomto směru odkázal na ve věci dříve vydaný rozsudek Nejvyššího soudu z 12. 1. 2000, sp. zn. 28 Cdo 96/98. K námitce překážky věci rozhodnuté, kterou žalovaní vznášeli s odkazem na rozhodnutí, vydané v restitučním řízení, konstatoval, že i když žalobce uplatnil nárok na vydání věci podle zvláštního (restitučního) předpisu, může se dovolávat ochrany vlastnického práva podle občanského zákoníku.

Odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Odvolací soud se ztotožnil s právními závěry soudu prvního stupně. Konstatoval, že v dané věci lze postupovat podle obecných právních předpisů, dále že projednání věci nebrání překážka věci rozhodnuté a že nedošlo k vydržení vlastnického práva na straně žalovaných; v tomto směru byl vázán právním názorem Nejvyššího soudu vysloveným v rozsudku z 12. 1. 2000, č. j. 28 Cdo 96/98-198. Se soudem prvního stupně se ztotožnil i v názoru, že na podání žaloby prokázal žalobce naléhavý právní zájem.

Proti rozsudku odvolacího soudu podává žalovaná 1) dovolání. Namítá, že v dané věci představuje zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů (dále „VIVzP“), primární normu, a teprve pokud neobsahuje výslovnou úpravu určité otázky, je možno aplikovat normy jiné. V daném případě byly nároky žalobce řešeny speciálním právním předpisem a příslušný orgán ve své kompetenci vydal pravomocné rozhodnutí.

K nesprávnému právnímu posouzení došlo i pokud jde o opodstatněnost žaloby na určení podle § 80 písm. c) OSŘ, neboť žalobce neprokázal naléhavý právní zájem na takovém určení, když mohl podat žalobu na splnění určité právní povinnosti, a to na vyklizení. Naléhavost

právního zájmu na určení vlastnického práva nelze spatřovat v zájmu žalobce na provedení zápisu vlastnického práva v katastru nemovitostí pro zemřelé osoby, s tím, že by se soud zabýval toliko vlastnictvím nemovitostí k datu jejich úmrtí, tedy bez ohledu na skutečnosti, k nimž došlo až do podání žaloby, resp. do současnosti. Za účelem dodatečného projednání dědictví pak není nutné provedení zápisu vlastnického práva zemřelých osob do katastru nemovitostí, ale postačí např. odůvodnění rozsudku.

Odvolací soud nesprávně posoudil i otázku vydržení vlastnického práva, odkazoval-li na závěry Nejvyššího soudu, uvedené v rozhodnutí pod sp. zn. 28 Cdo 96/98, které nepochopil. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že otázka dobré víry jako jednoho z předpokladů nabytí vlastnického práva vydržením nebyla v předcházejícím řízení prokazována. Dovolatelka se snažila dokázat okolnosti svědčící o přesvědčení nabyvatele – československého státu – o oprávněnosti držby sporných nemovitostí, navrhla-li provést znalecký posudek k porovnání podpisu paní F. S. na vzdání se přídělu s podpisem na listině návrhu přídělu. Podpisy jsou identické a pan S. provedl podpis za paní S. i na této listině. Oba obdrželi usnesení soudu sp. zn. Cd 165/62 o povolení vkladu ve vložce č. 193 pozemkové knihy a proti tomuto usnesení, ač mohli, se neodvolali. Nikdy v budoucnu se svých práv k předmětným pozemkům nijak nedomáhali. Stát proto byl oprávněným držitelem pozemků a nic neprokazuje pochybnost o dobré víře jejich držby. Pan S. svoji manželku běžně zastupoval, a to i při podepisování listin týkajících se přídělu, a paní S. vzdání se přídělu takto schválila.

Odvolací soud nesprávně posoudil i otázku překážky věci rozhodnuté. Z výroku rozhodnutí Okresního úřadu, okresního pozemkového úřadu Č. K. č. j. PÚ 23948/95 s právní mocí od 9. 6. 1995 plyne, že pan K. S. není vlastníkem předmětných nemovitostí a výrok rozhodnutí o dědictví v případě vyhovění žalobnímu návrhu žalobce by tedy opět řešil vlastnictví pana K. S. ke stejným nemovitostem. Žaloba na určení proto není na místě a neexistuje tudíž naléhavý právní zájem na takovém určení. Soud nemůže zmíněné rozhodnutí správního orgánu zrušit, ale ani pominout jeho existenci a tento výrok musí respektovat. Dovolání proti rozsudku odvolacího soudu podávají i žalovaní 3) a 4). Skutkový stav shrnuli připomenutím, že právní předchůdci žalobce získali sporné nemovitosti v rámci přidělového řízení, aniž by za příděl zaplatili přidělovou cenu. Pozemky pak vložili do jednotného zemědělského družstva, které bylo v roce 1960 zrušeno, a na pozemcích začal hospodařit státní statek. V souvislosti s tím proběhlo vzdání se přídělu, které žalobce zpochybňoval tím, že listinu o tom podepsal toliko jeho otec a nikoliv již jeho matka. Poté se v rámci restituce dožadoval jejich vydání, přičemž příslušný úřad o tom rozhodl negativně s odkazem na § 11 odst. 1 písm. c) VIVzP s tím, že mu budou vydány bezplatně náhradní pozemky. Toto správní rozhodnutí bylo potvrzeno rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích pod sp. zn. 10 Ca 36/94 a nabylo právní moci 29. 6. 1994. Poté sporné pozemky získal žalovaný 3) smlouvou s P. f. ČR č. 23/94 z 19. 8. 1994 do vylučného vlastnictví a později přešla polovina nemovitostí na žalovanou 4). Ve vztahu k žalovaným 3) a 4) se soudy nevypořádaly se skutkovou otázkou, když nezkoumaly způsob a nabytí pozemků těmito žalovanými, ani s tím, že zmíněným ak-

tem bylo rozhodnuto tak, že žalobce byl ve skutečnosti oprávněnou osobou ve vztahu k pozemkům nacházejícím se v držbě žalovaných 3) a 4), neboť mu bylo přiznáno právo na náhradní pozemky podle § 11 odst. 2 VIVzP. Kdyby soudy tuto skutečnost řádně zjistily, musely by dospět k závěru, že žalovaní 3) a 4) nejsou ve věci pasivně legitimováni nebo je žaloba vůči nim nedůvodná, resp. zbytečná. Dále namítají, že ve smyslu § 133 a § 134 občanského zákoníku z roku 1950 mohl jednotlivý spoluvlastník se svým dílem nakládat samostatně a ohledně práv a povinností k celku byli spoluvlastníci oprávněni a zavázáni společně a nerozdílně. Pokud se nedohodli, rozhodoval soud. Soudy měly zkoumat otázku, zda v daném případě byla za života přídělců jimi uplatněna žaloba na neplatnost právního úkonu, založená na vzdání se přídělu. Tím se ale soudy nezabývaly a aniž to zdůvodnily, konstatovaly, že stát nebyl držitelem v dobré víře. Jestliže Nejvyšší soud v dovolacím rozsudku rozebíral otázku vydržení, pak právě z tohoto hlediska. Namítají, že i tehdy, pokud by byl zjištěn nesouhlas matky žalobce se vzdáním se přídělu nebo pokud by její podpis byl nahrazen podpisem otce žalobce, ale vzdání se přídělu ze strany otce by bylo v pořádku, přešla by nejméně jedna polovina nemovitostí na stát a nebylo by možné rozhodnout o vlastnictví sporných nemovitostí v jejich celku. Nikdy totiž nebylo zpochybněno, že žalobcův otec, byť by to bylo i proti vůli jeho manželky, vzdání se přídělu podepsal dobrovolně; pak ale soudy nerozhodly správně, když – s odkazem na § 44 a § 142 občanského zákoníku z roku 1950 – nešlo o neplatný právní úkon jako celek.

Právně významnou skutečností je i rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 10 Ca 36/94, kterým nastala překážka věci rozhodnuté. S touto otázkou se soudy vypořádaly pouze v tom směru, že toto rozhodnutí včetně správního rozhodnutí mu předcházejícího, bylo vydáno na základě jiného právního předpisu a věc nutno řešit podle předpisů obecných. Byla-li žaloba podána, aby soud konstatoval něco, co již konstatováno bylo v jiném řízení, pak nebyl dán naléhavý právní zájem žalobce na určení vlastnického práva jeho právních předchůdců a vůči žalovaným 3) a 4) mělo jít o žalobu na vydání, když v rámci určovací žaloby nešlo o osoby pasivně legitimované. Dovolací soud by tedy měl vyřešit otázku, zda pravomocné rozhodnutí v restituční věci, učiněné ve správním řízení a přezkoumané správním soudnictvím, je překážkou *res iudicata* v případě, jestliže se žalobce domáhá stejného výsledku na základě obecných předpisů, a zda v takovém případě má či nemá speciální předpis přednost před úpravou obecnou.

Dovolání jsou důvodná.

Za zásadní považuje dovolací soud otázky, zda v případě, že jeden ze spoluvlastníků pozemku, jehož vlastnictví nabyli v důsledku přídělu, se přídělu vzdá i jménem druhého spoluvlastníka, má jeho úkon účinky alespoň ve vztahu k jeho podílu, a dále otázku, zda oprávněná držba může vycházet z písemného právního úkonu, který za účastníka úkonu podepsal někdo jiný. Jde též o otázku, zda v případě, že žalobce se domáhá určení, že jeho právní předchůdce byl ke dni úmrtí vlastníkem věci, jsou pro výsledek řízení právně významné skutečnosti, nastalé po úmrtí předchůdce. Tvzením, že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování,

se dovolací soud v tomto řízení nemohl zabývat (viz § 241a odst. 3 OSŘ).

Ve věci jde o určení, zda právní předchůdci dovolatelů byli ke dni smrti vlastníky předmětných nemovitostí. Podle konstantní judikatury se dědic může domáhat určení, že zůstavitel byl ke dni úmrtí vlastníkem věci (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2000, sp. zn. 20 Cdo 1897/98, publikovaný v Soudních rozhledech č. 6/2001). Toto určení se vztahuje ke dni smrti zůstavitele a okolnosti nastalé později na něj nemohou mít vliv. I když je věc, které se toto určení týká, posléze projednána v dědickém řízení a je potvrzeno nabytí dědictví (případně schválena dohoda o vypořádání dědictví nebo je dědické řízení ukončeno jinak), neznamená to, že dědic je i nadále vlastníkem věci. Po smrti zůstavitele totiž mohlo dojít k právní skutečnosti, která měla za následek vznik vlastnického práva jiné osoby (např. v důsledku vydržení). Pro určení, zda zůstavitel byl ke dni smrti vlastníkem věci, jsou však tyto později nastalé skutečnosti bezvýznamné. Protože v dané věci žádá žalobce jen takovéto určení, je bezpředmětná námitka, že měl ve věci postupovat podle zákona o půdě č. 229/1991 Sb., resp. že o vydání bylo již v restitučním řízení rozhodnuto. Taková námitka by mohla přicházet v úvahu jen v případě, že by se žalobce domáhal vydání věci. Totéž platí o námitce, že žalobce nemá na určení naléhavý právní zájem, neboť mohl žalovat přímo na plnění (vydání věci). Tato námitka by byla relevantní, pokud by žalobce žádal o určení jeho vlastnictví; o to však v dané věci nejde. V této části nejsou dovolání důvodná.

Je však třeba přisvědčit námitce, že pokud bylo zjištěno, že prohlášení o vzdání se přídělu podepsal jen jeden z přídělců, došlo k zániku vlastnického práva k ideální polovině přídělu, a druhý přídělec byl nadále spoluvlastníkem jen jedné ideální poloviny přídělu. Z tohoto hlediska se soudy věci nezabývaly. Je-li příděl v podílovém spoluvlastnictví, pak vzdání se přídělu, učiněné jen jedním z přídělců – podílových spoluvlastníků – má za následek zánik spoluvlastnického práva tohoto přídělce. Touto otázkou se soudy nezabývaly a je tak dán dovolací důvod, uvedený v § 241a odst. 2 písm. b) OSŘ.

Konečně je třeba se zabývat otázkou vydržení sporných nemovitostí. Vzhledem k tomu, co bylo řečeno shora, je zřejmé, že pro určení vlastnického práva zůstavitelů ke dni úmrtí je pozdější vydržení nevýznamné. Avšak protože touto otázkou se dovolací soud, vázán obsahem dovolání, již v předchozím rozhodnutí zabýval, a vzhledem k tomu, že jeho závěry soudy vyložily tak, že stát nemohl být oprávněným držitelem nemovitostí pro nedostatek dobré víry, že je jejich vlastníkem, se dodává: Problematikou vydržení a oprávněné držby se dovolací soud již vícekrát zabýval. V rozsudku publikovaném pod č. C 1176 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydaného nakladatelstvím C. H. Beck, svazek 16, se uvádí, že při hodnocení dobré víry je vždy třeba brát v úvahu, zda držitel při běžné (normální) opatrnosti, kterou lze s ohledem na okolnosti a povahu daného případu po každém požadovat, neměl, resp. nemohl mít, po celou vydržecí dobu důvodné pochybnosti o tom, že mu věc nebo právo patří. Dobrá víra zaniká v okamžiku, kdy se držitel seznámí se skutečnostmi, které objektivně musely vyvolat pochybnost o tom, že mu věc po právu patří anebo že je subjektem práva, jehož obsah vykonává. Z rozsudku

publikovaného pod č. C 1306 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, svazek 18, se podává, že oprávněným držitelem je držitel, který věc drží v omluvitelném omylu, že mu věc patří. Omluvitelný je omyl, ke kterému došlo přesto, že držitel postupoval s obvyklou mírou opatrnosti, kterou lze se zřetelem k okolnostem konkrétního případu po každém požadovat.

V dané věci se vázanost soudů v nalézacím řízení rozsudkem dovolacího soudu mohla týkat jen hodnocení skutečností, ze kterých dovolací soud vycházel. Dovolací soud však nevyslovil, že by si stát musel být vědom skutečnosti, že prohlášení o vzdání se přídělů místo přídělkyně podepsal její manžel. Pokud by tedy soudy v dal-

ším (popřípadě v jiném) řízení učinily zjištění, že stát ani při zachování obvyklé opatrnosti, kterou by bylo možné s ohledem na okolnosti tohoto případu po každém požadovat, nemohl zjistit, že podpis nepatří přídělkyni, byl by stát se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že došlo ke vzdání se přídělů a k obnově jeho vlastnického práva. Pokud soudy v předchozím řízení dospěly k závěru, že stát oprávněným držitelem nebyl, aniž zjistily, zda byl s ohledem na tyto okolnosti v dobré víře, spočívá jejich rozhodnutí na nesprávném právním posouzení věci; na tom nic nemění ani okolnost, že šlo o posouzení otázky pro předmět řízení nevýznamné.

Inhalt

Aufsätze

- J. Spáčil: Abwehrklage 73
 J. Němcová: Schutz des berechtigten Erben 79
 T. Dvořák: Genossenschaftliche Sparkassen *de lege lata* (Beendigung) 84

Diskussion

- K. Wawerka: Unparteilichkeit und Unabhängigkeit des Notars, *numerus clausus* und territoriale Organisation des Notariats 90
 P. Baudyš: Zur Beseitigung der Unsicherheit über das Eigentumsrecht. 91

Vom Ausland

- K. Wawerka: Das slowakische Notariat zehn Jahre nach der Privatisierung 93

Gerichtsentscheidungen

- Oberstes Gericht der Tschechischen Republik: Umstände, die für die Festlegung maßgeblich sind, daß der Erblasser zum Todestage Eigentümer einer Sache war 93

Table des matières

Articles

- J. Spáčil: Action négatoire 73
 J. Němcová: Protection de l'héritier autorisé 79
 T. Dvořák: Caisses de crédit coopératives *de lege lata* (fin) 84

Discussion

- K. Wawerka: Impartialité et indépendance du notaire, *numerus clausus* et l'organisation territoriale du notariat 90
 P. Baudyš: Sur la suppression de l'incertitude sur le droit de propriété 91

De l'étranger

- K. Wawerka: Notariat slovaque dix années après la privatisation 93

Décisions juridictionnelles

- Cour suprême de la République Tchèque: Circonstances décisives pour déterminer que le testateur était le propriétaire de la chose à la date du décès 93